

AZ ÚJKORI BUDAVÁRI PALOTA BELSŐ DÍSZÍTÉSE

Az újkori Budavári Palota dekorációja eddig elkerülte a kutatás figyelmét. A II. világháború előtt feltehetőleg még túlságosan újnak tekintették az épületet, a háború után pedig, hogy úgy mondjam, nem volt időszerrű, mint egy Habsburg, majd egy Horthy rezidenciája. Sajnos Hauszmann Alajos is csak ígérte, hogy elkészíti a palota monográfiáját, amit csak részben pótol híres és reprezentatív díszalbuma.¹ És csak örülhetünk e műnek is, mert néhány filmkockát és sajtóközleményt kivéve mindössze ez őrzí a hatalmas alkotás, a végrehaláhára megvalósult újkori királyi palota emlékét.

A palotabelsővel először Voit Pál² foglalkozott, írásában a Mária Terézia és a József nádor korabeli állapotokat tárgyalta. Hozzá kapcsolható Garas Klára munkássága a XVIII–XIX. századi budavári képgyűjteményt illetően, amely a palota legfőbb ékessége volt.³ Majd Ybl Ervin érintette röviden a berendezés kérdéseit az 1855-ös helyreállításról szóló cikkében.⁴ A Hauszmann-féle palota Szent István- és Hunyadi Mátyás-termének belső kialakítását már többen tárgyalták, de inkább mint a magyar historizmus csúcsműveit, nem mint a palota részeit.

Jelen dolgozatomban megkísérlem az újkori palota díszítésének szakaszait röviden áttekinteni, elsősorban a képzőművészeti anyagot illetően. Nem áll módomban a külső-belső dekoráció teljességét és rendkívül izgalmasnak tűnő ikonológiai összefüggéseit feltárni, mivel a díszítés generális programja egyelőre nem áll rendelkezésre. A palota képgyűjteményének rekonstruálását sem lehet a munka jelen fázisában elvégezni, mindezekhez még hosszadalmas és kiterjedt kutatás szükséges, és az is lehet, hogy a képzőművészeti anyag azonosítására már sohasem lesz mód.

A képanyag ismertetésénél kiindulásul vettem a Dávid Ferenc és Kókay György által kiállításunk céljaira felkutatott levéltári anyagokat, konkrétan az 1946-ban felfektetett háborús károk jegyzékét (lásd a 297–321. és a 446–453. oldalon), valamint a palota tárgyainak 1948-as leltárát, továbbá más iratokat a MOL anyagából. Az 1945-ös jegyzék 327 elpusztult művet tüntet fel, az 1948-as leltár pedig a berendezési tárgyak, iparművészeti darabok mellett 209 megmaradt műalkotást, amelyek közül jelenleg 8 a Budapesti Történeti Múzeum Fővárosi Képtárában, 51 a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokában, 18 a Magyar Nemzeti Galériában biztosan azonosítható. További kb. 30 ma is fellelhető műnél gyanítható, hogy a palotából származik, de ezt még tisztázni kell. A háborús veszteségeknek betudott művek közül az utóbbi időben nem egy előkerült, mint például az Engerth-képek, amelyekről évtizedeken át úgy tudták, hogy elégték, vagy a Rózsa György által most azonosított falkárpitok (lásd a 361–370. oldalon), és remélhetőleg továbbiak is előkerülnek még. Ám arról is megbizonyosodtam, hogy a megmenekült tárgyak közül számos veszett el az ostrom utáni években, már a béke idején. A XIX–XX. századi képzőművészeti anyag, az úgynevezett „Szentkorona Gyűjteménye” valódi nagyságáról egyelőre nincs pontos adat, az 1945-re összegyűlt kollekcio mintegy 600 darabra becsülhető, tehát durván a fele enyészett el.⁵

Az enteriőrök változásának nyomon követésében jó hasznát vettem a XIX. század eleje óta folyamatosan megjelenő idegenforgalmi útikönyveknek, palotai vezetőknék,⁶ ezekben az állandóan változó, eleven életet élő palota belsejéről számos adat maradt fenn.

Az újkori palota alapkövének letétele a millenniumi ünnepek idején I. Ferenc József által a magyarok régi vágyának megvalósulását jelentette. Bárha továbbra sem volt remélhető, hogy a király huzamosabb időre Budára költözik, mégis Mátyás király egykori palotáját idéző, nagyszabású uralkodói rezidenciát emeltek. Az új épület összefoglaló stílusa a több változatában megjelenő barokk, amelynek dominanciáját indokolja, hogy a XIX. század folyamán kialakult normatívák szerint ez a leginkább illő egy királyi palotához. A barokk keretein belül valósult meg a többi történelmi stílus elemeinek egybeolvasztásával az összkép eklektikája, amit még tovább bonyolít az ekkor már az úgynevezett „nemzeti iskola” alapjának tekintett magyaros, ornamentális díszítés alkalmazása és a szecesszió jelentkezése is. Vagyis a palota tervezői a historizmus alkotói módszerét követték, miszerint a mindenkori „világművészet” legjavát összeválogatva kell megteremteni a tökéletes műalkotást. A megvalósult eredmény láttán mind az alkotók, mind a közönség úgy érezte, hogy századok elmaradását sikerült behozni. A modern palota belső tereinek kialakítása a XX. század első éveiben így a XIX. századi historizmus égisze alatt történt, és ez meghatározta az ide kerülő műalkotások milyenségét is.

A palota képe Hauszmann keze alatt teljesen megváltozott, de a dekórum által a korábbiakban kifejezett birodalmi eszme tovább élt, összeoldódva a magyar állami reprezentáció lehangoló megjelenésével. Egykor a keleti oldal császári traktusában (lásd kötetünkben Kelényi György cikkének képeit) a hivatalos események számára, valamint az uralkodópár – eredetileg Mária Terézia királynő és császárné és Lotharingiai Ferenc császár – személyes szükségleteire rendelt párhuzamos terem sor esztétikai hatásának a középpontok felé való fokozása az uralkodói hatalom mindjobban kibontakozó érzékeltetése jegyében történt. A visszafogottabb kiképzésű előszobák készítettek fel egyrészt az intim részek műalkotásokkal és értékes bútordarabokkal kialakított művészi élményére, ahol a *hálószobában* felállított fejedelmi ágy volt az épület „szíve”. A másik

2.1.126. A földszinti előcsarnok, 1912.

2.1.72. Az első emeleti előcsarnok, 1912. Balra: Zala György Deák Ferenc-szobra, jobbra Füredi Rikárd: Mária Terézia-korabeli testőr (kat. sz.: 3.1.12.).

fronton, a hálószobával átellenben, egyre növekvő fény és pompa közepette tárult fel a hivatalos állami reprezentáció centruma, a *nagy trónterem*, ahol az egész épület gyújtópontja, az aranyozott trónus állott.

Ez a szellemi konstrukció az átalakítás során teljesen eltűnt. Az uralkodói lakosztályokat áthelyezték a déli szárnyba, amelyek így elvesztették központi szerepüket, és ez az egész épület filozófiáját megváltoztatta, az egyetlen centrum helyett négy súlypont alakult ki: a Habsburg-, a Szent István-, a Hunyadi Mátyás-, valamint a szertartási terem (trónterem, díszterem). Nyilvánvalóvá vált, hogy Buda mint uralkodói lakhely csak egy ideiglenes szállás, a birodalmi rezidenciák sorában szerepe csak másodlagos, és a teljes bővítés – az északi és a krisztinavárosi szárny – a magyar állami reprezentáció szolgálatára épült. Különös feladatot töltött be a Szent Korona az uralkodói jelvényekkel, amelyeket – kisebb megszakításokkal – ekkor már több mint egy évszázada a palota kápolnájában őriztek. E szimbolikus tárgyak a magyar korona kivételes történelmi helyzete és joga által az uralkodó távollétében is jelenlévővé tették Budán a királyi hatalmat, és képviselték a magyar államiség történelmi múltját. A Szent Korona állandó jelenléte e mitikus helyen a dicsőséges múltra emlékeztetett és a jövő záloga volt. Ezt az ambivalens szerepet a korona a palota egészére kisugározta, továbbá a múlt és a jövő találkozását a belső berendezkedés is tudatosította az aktuális politikai események termei mellett eleve nemzeti emlékhelynek és múzeumnak szánt belsők által.

Már a kezdeteknél Ferenc József határozott kívánsága volt, hogy az átépítés során a barokk palotát meg kell tartani (egyedül a trónterem kiszélesítése volt számára kívánatos),⁷ amit az ifjú császár Mária Terézia iránt érzett közismert tisztelete is motiválhatott. A munkálatok során, az ekkor már tudatosan ápolott történelmi hagyományok jegyében gondosan meg is őriztek mindent, ami a nagy királynő szolgálatára kialakított rokokó–késő rokokó belsőből megmaradt. Számos elem ezek közül még a XX. század közepén is létezett.

*

Az eredeti berendezés kialakítása a XVIII. században a másodlagos birodalmi székhelyeknél szokásos reprezentáció sémái szerint történt. A palota első emeletén berendezett nagyszerű „noble etage” terem sorának tárgyai a birodalom központjából, a bécsi császári raktárakból és műhelyekből származtak,⁸ így nem csoda, hogy a palota egyes helyiségeinek „...pompája mind a XVIII., mind a XIX. században lenyűgöző lehetett” – mint Voit Pál az együttes első rekonstruálója véli. Megjegyezném ugyanakkor, hogy csak Budáról nézve. Az összkép hatása még a pozsonyi palotához képest is közepes színvonalúnak tűnik, például hiányzott az uralkodói reprezentáció leglátványosabb eleme, a hatalmas falképek sora, ilyen pedig Pozsonyban is volt. A díszudvarra nézett a kétszintes *trónterem*, egyedül itt voltak falképek, amelyek viszont nem az uralkodó, hanem az ide helyezett egyetem számára készültek, és amelyeket az intézmény elköltözése után is megtartottak. A négy fakultás allegóriáját ábrázolták, így délen Hippokratész mellképe és gyógyszerekkel foglalatokoskodó puttók jelentek meg „Medicina” felirattal, szemben Arisztotelész „Philosophia” felirattal; a jog és a hittudomány allegóriája a keleti fal két ajtaja fölé került (lásd Schmutzer rajzán, kat. sz.: 3.1.15.).

A berendezés színvonalát csak az Alexandra Pavlovna hozományával idekerült néhány rendkívüli bútordarab és berendezési tárgy emelte meg, továbbá a palotadekoráció domináns eleme, a császári raktárakból leküldött egyetemes képzőművészeti gyűjtemény. Ennek számunkra különösen izgalmas része a császár rendelkezésére kialakított helyiségekben emlegetett csatakép-sorozat lehetett. A budai palota díszei közül feltűnően hiányzanak a magyar történelemre utaló művek, reménykedem abban, hogy e csataképek között lehetett magyar tárgyú is. Am egyelőre azok a leltárak, amelyekből a küldeményt megismerhetnénk, nem kerültek elő.

A magyar történelemre való konkrét utalás mindössze a nyugati traktusban levő, látványos, barokk falképekkel és oltárképekkel dekorált *Szent Zsigmond*- és a vele összeköttetésben álló *Szent István (Szent Jobb)*-kápolnában jelent meg. A kápolnák emelésére a királynő által nagy odaadással ápolt Szent István-kultusz

3.1.15. Jacob Mathias Schmutzer rajza nyomán Bálint Benedek fametszete: Az egyetem ünnepélyes beiktatása a budai várpalotában, 1780. június 25-én.

jegyében került sor, az 1764-ben alapított Szent István-rend tiszteletére. A Szent Jobb-kápolna festészeti programja Mária Terézia magyar királynőként kifejtett uralkodói reprezentációjának kiváló példája. Főoltárképén a magyar történeti ikonográfia legismertebb, a XVII. századtól legerteljesebb jelene volt látható: *Szent István felajánlja koronáját a Patrona Hungariae-ként megjelenő Máriának*, Vinzenz Fischer (Fürstenzell, Bajorország, 1729– Bécs, 1810) bécsi akadémiai mestertől, 1778-ból. A Habsburgok számára Szent István személye már a királynő előtt is rendkívül fontos volt,⁹ és a századokon át ható „felajánlás” kerettéma ebben az időben és környezetben új tartalmakkal töltődik fel. Funkciója Mária Terézia személyének a magyar történelmi múlttal való összefűzése, a Szűzanya, az első magyar király és az uralkodónő misztikus kapcsolatának érzékeltetése által. Szent István személye különös jelentőségre tesz szert a fokozódó németesítő törekvések idején, ugyanakkor a királynő serkentésére Bécsben is jelentős kultusza támadt, ezért joggal tarthatjuk őt az első olyan magyar hőroshnak, akit birodalomszerte tiszteltek. Szent István a XIX. században is egyike lesz a leggyakrabban ábrázolt történelmi személyiségeknek, így a várkapolnabeli barokk kompozíció – amely a Hauszmann-féle átépítésig volt e kiemelt helyen – azon művek egyike, amelyek a folyamatosságot jelképezik. Az új kápolnában is ugyanez a jelenet került a főoltárképre, Benczúr Gyula (Nyíregyháza, 1844–Dolány, ma Szécsény, 1920) által újrafogalmazva (vázlata: kat.

3.4.1. Benczúr Gyula: *Szent István felajánlja a koronát Máriának*, 1887.

sz.: 3.4.1.).¹⁰ A Szent István-kápolna feladata volt a Mária Terézia által 1771-ben idekerült Szent Jobb, valamint a II. József rendeletére halála után, 1791-ben visszaszállított magyar uralkodói jelvények őrzése. A klenódiумokat nevezetes események alkalmával – egészen a XX. század közepéig – háromnapos közszemlére tették, amit Budán mindenkor a magyar história nagyhatású felidézéseként éltek át az alattvalók.

A palota eleven része a XIX. század első felében a nádor és családja által lakott jobb szárny első és második emelete volt. „Amennyire a királyi lakosztályok kitűnnek pompájukkal és a bennük levő drágaságok értékével, épp ilyen meglepő a főherceg és a főhercegnő lakosztályaiban uralkodó nemes egyszerűség, ahol a hasznosság az ízléssel összefonódva jelenik meg” – olvassuk a korabeli sajtóban.¹¹

A nádor magán könyv- és képtáráának színvonala az 1820-as évekre már – a szemtanúk véleménye szerint – Európa bármely hasonló rangú és rendeltetésű gyűjteményével felvette a versenyt.¹² A palatinus utazásai során számos műalkotást vásárolt és rendelt, környezetében jelentős külföldi – elsősorban bécsi – kortárs festők neve merül fel: Jean Baptiste Isabey (Nancy, 1767–Párizs, 1855), Karl von Saar (Bécs, 1797–Bécs, 1853) miniatűrfestők, id. Giovanni Battista Lampi (Romeno, 1751–Bécs, 1830) és az ifj. Lampi (Trento, 1775–Bécs, 1837), mindketten ünnepelt portretisták, Josef Kreutzinger (Bécs, 1751– Bécs, 1829), Peter Krafft (Hanau, 1780–Bécs, 1856), majd Michael Moritz Daffinger (Bécs, 1790–Bécs, 1849), Thomas Ender (Bécs, 1793–Bécs, 1875), Lieder Frigyes (Potsdam, 1780–Pest, 1859), Rudolf Alt (Bécs, 1812–Bécs, 1905) stb.¹³

Néhány ajándékozásról is maradt fenn adat: Széchenyi István 1818-ban, görög útjáról hazatérve Mária Dorottyának adott két akvarellt, Johann Ender (Bécs, 1793–Bécs, 1854), festő-útitársa alkotásait.¹⁴ Széchenyi nagyra becsülte és okos asszonynak tartotta a főhercegnőt, 1835-ben saját portréjával is megajándékozta.¹⁵

Amikor a nádor már tartósan Budán lakott, arra törekedett, hogy egyes mestereket hosszabb maradásra bírjon. Az 1820-as évektől Wilhelm Weide (Berlin, 1782–Buda, 1856 után) szolgált nála, 1830–40-ig Anton Einsle (Bécs, 1801–Bécs, 1871), aki később visszatért Bécsbe, valamint az asszimilálódott Karl Klette (Keleti Károly; Drezda, 1793–Buda, 1874), a nádor gyermekeinek rajztanítója.

Minden bizonnyal voltak a palota gyűjteményében magyar mesterektől származó alkotások is, mivel a nádor magánpénztárából többeknek folyósított ösztöndíjat, akik ezt művekkel hálálták meg. Például Ferenczy István (Rimaszombat, 1792–Rimaszombat, 1856) – aki jórészt a palatinusnak köszönhette kiképzését – vizsgadarabként elküldte Rómából mecénásának azóta szimbólummá vált művét, a *Pásztorlánykát*. 1822 őszén Pest-Buda közönsége tömegesen zárandokolt a palotába, hogy megtekintse az előcsarnokban felállított Ferenczy-szobrokat. A *Pásztorlánykát* a nádor a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta, de annak elkészültéig (1846) a palota előcsarnokában volt látható.¹⁶

Talán a legtehetségesebb pártfogolt Kozina Sándor (Felsőség, 1808–Felsőpulya, 1873) festő volt, akit 1829 októberében utaztatott a nádor Rómába, és „...ottan [...] több nagyszerű római történeti képet festett József főhercegnek...”¹⁷ A nádor támogattja volt még Vidra Ferdinánd (Veszprém, 1814–Bilke, 1879),¹⁸ Kaerling Henriettát (Pest, 1821–Bécs, 1873), az első pesti festőnőt pedig Mária Dorottya pártfogolta és megbízta a nádori gyermekek portréjának megfestésével.¹⁹ A város ismert kismestere volt Warschag Jakab (műk.: 1827–1855 körül), tőle veduták voltak a nádor birtokában.²⁰

A nádor számottevő miniatűr-, rézkarc- és metszetgyűjteményében helyet kaptak magyar alkotások is, például az orosházai Czetter Sámuel (Felpéc, 1765–?, 1819 után), Karacs Ferenc (Püspökladány, 1770–Pest,

2.1.76. Ebédlő a krisztinavárosi szárny főhercegi lakosztályában, 1912. A kandalló fölött Újváry Ignác: Szarvasbögés című képe (elpusztult).

1838), Ehrenreich Ádám (Pozsony vagy Buda, 1784–Bécs, 1851), Perlasca Domokos (Bécs, 1801–Pest, 1846) és más metszetkészítők lapjai.²¹ De a fennmaradt adatok csekély volta azt jelzi, hogy Pesten nem volt különösebb presztízse annak, ha egy mű a palotába került. A kor mentalitása nem engedte e gyűjteményt betagozódni a magyar kultúrába, pedig örök panasz a század első felében, hogy festőinknek nincs módjuk kvalitásos képeket látni a hazában, de a hatalmas budai képanyag felé nem fordult senki, holott látogatható volt, mint a már említett korabeli útleírásokból ismeretes.

A József nádor halálát követő zűrzavaros időkben a család tulajdonát képező műtárgyakat Alcsútra vitték, a különféle közgyűjteményekben ma megtalálható nádori képek nagyrészt ezek közül valók, néhány mű a leszármazottakkal külföldre (Belgiumba) jutott. A Habsburg-család tagjait ábrázoló nagyszámú alkotás javát és a csataképeket – az értékesebb berendezési tárgyakkal együtt – visszaszállították a bécsi központi raktárakba. A magyar fővárosban maradt művek ezért csalóka képet adnak a palota egykori Habsburg-galériájának kvalitásáról. Az ittmaradt portrék jó része másolat, a Mária Teréziát és családját ábrázolók Meytens különféle kompozíciói után készültek, nem is a legjobb kezek által, a visszavitt anyagot pedig egyelőre nem ismerjük.

A palota az 1849-es ostrom idején nagy károkat szenvedett, ki is rabolták, berendezése a középső és a déli részen kiégett. A császár 1851 novemberében rendelte el felújítását, ami a hadi eseményektől eltekintve már a nádori időkben is esedékes volt. Az abszolutizmus idején bécsi irányítással lefolyt helyreállítási munkálatok figyelemreméltó mozzanata, hogy a tervekben monumentális történelmi falképek festése is felmerült. A munkálatok 1854-re jutottak odáig, hogy szóba került a díszterem dekorálása, s az uralkodó kifejezett kívánsága volt, hogy a mennyezetre három magyar történelmi tárgyú freskó kerüljön. (A dekorációról és a freskó utasításáról az volt, hogy az üvegházon ne szerepeljen a magyar címer.²²) Az építkezést irányító Josef Weiss, a bécsi kereskedelmi minisztérium építési felügyelője ekkor felsőbb utasításra Teleki Józsefhez, a tudományos akadémia elnökéhez fordult, hogy melyek lennének azok a mozzanatok, amelyek e célra alkalmasak? Teleki kilenc óvatosan összeválogatott jelenetet ajánlott: az Árpádok idejéből a *Vérszerződés*, a *Szent István megkeresztelése* és a *Szilveszter pápa átadja a magyar követnek a koronát*, a vegyes háziak korából a *Nagy Lajos bevonulása Nápolyba*, a *Hunyadi János nádorfehérvári győzelme* és a *Mátyás bevonulása Budára*, az újkorból pedig a *Zrínyi Miklós 1566-os kirohanása*, a *Buda 1686-os visszafoglalása*, végül a *Vitam et sanguinem* témákat.²³

Az ajánlott képsor egyaránt kifejezésre juttatta mind a birodalmi összetartozást, mind az egykori magyar nemzeti állam létét. A freskókra előirányzott költség 15 000 forint volt, a képek festésével Eduard Swoboda (Bécs, 1814–Hallstadt, 1902) bécsi mestert kívánták megbízni. Később mégis Peter Johann Nepomuk Geiger (Bécs, 1805–Bécs 1880) bécsi professzortól, a magyar történelem képeinek ismert mesterétől maradt fenn két vázlat, amelyek a tervezett freskókhoz készültek és a Budapesti Történelmi Múzeum Fővárosi Képtár gyűjteményében található. A vázlatok az 1844-ben megjelent *Magyarország és Erdély története rajzolatokban* című kiadvány litográfiasorozatából a *Vajk megkeresztelése*-jelenet kissé átfogalmazott variációi: a szereplők száma több, Vajk ragyogó figurája a sötét tömeg centrumába került. A jelenet a nézővel egy síkban bontakozik ki, illuzionisztikus hatásokat, alulnézeti rövidüléseket Geiger nem alkalmaz (kat. sz.: 3.3.46.). Ám a munkálatok megszakadtak, Weiss utasítást kapott a terület mielőbbi rendbetételére, mivel a császár ismét Budára látogatott. A falképfestés többé nem is jött szóba, a költségvetés mindent lefaragott, ami nélkülözhető volt.

Később mégis került a palotába Geigertől származó alkotás, ahol az 1945-ig látható volt. A Pesti Műegylet 1862–63-as kiállítási szezonjának utolsó tárlatán, egyetlen alkalommal került egy reprezentatív kompozíciója a közönség elé *Egy kép Magyarország fénykorából: Mátyás király tudósai és művészei körében* címmel.²⁴ A bécsi mestertől származó, művelődéstörténelmi fogantatású monumentális olajfestmény²⁵ minden jeles tulajdonsága ellenére szűkkeblű, nemzeties előítéletektől vezérelt fanyalgás fogadta, a sajtó elutasította az idegen mester magyar tárgyú képét. De a magyar képanyagban a Geiger által először megfogalmazott „tudósaitól körülvelt bölcs magyar uralkodó” mint kerettéma nem enyészik el, és a következőkben számos követője lesz mind a táblakép-, mind a falképfestészetben, más szereplőkkel is. Legismertebb válto-

zatát Than Mór alkotta meg a Magyar Nemzeti Múzeum díslépcsőházának falára. A palota elhanyagolt képzetét 1856-ban elképesztő gondatlansággal távolították el az épületből,²⁶ ettől kezdve a helyrehozott palota falai üresen kongtak.

A szabadságharc leverése után az 1861-es országgyűlés megnyitása alkalmából tárult fel először teljes pompájában az újjáalakított trónterem, a *Vasárnapi Ujság* csinos illusztráción közölte képét.²⁷ Lényeges változás a Mária Terézia-korabeli berendezéshez képest, hogy a trón, amely egykor a helyiség déli végében volt, most a kiszélesített téglalap alakú díszterem hosszabbik falának közepére került. Így az alattvalók sokkal szélesebb körben és közelebb állhattak a trónemelvényhez. Az illusztráción azt látjuk, amint gróf Apponyi György országbíró kinevezett királyi biztосként a trónemelvény legalsó lépcsőfokán állva megnyitja az országgyűlést. Körülötte az ország zászlósurai, főpapjai, „mögöttük a többiek, tetszés szerinti csoportzatokban” (a képviselőház testületileg távol maradt). Az egész enteriőr látványa rendkívüli, a magyar főurak ázsiai pompája különös kontrasztot képez az újjáépítés során alkalmazott neorokokó ornamentikájú stukkókkal. Úgy vélem, a terem vizuális hatása minden tekintetben a Mária Terézia-kori látvány „neo” változata lehetett.

Az 1865-ös országgyűlést ugyanitt már maga I. Ferenc József nyitotta meg, s itt fogadta a különféle tisztelgő küldöttségeket is. A palotában lezajlott ünnepi megnyitó után rituális ceremóniával vonultak át az új – immár pesti – országházba, ezzel is a megváltozott politikai helyzetet érzékeltetve. Az alkotmányos élet helyreállításával a palota új életre serkent. A sajtó lelkesedő hangjából ítélve a város lakói, sőt az egész ország mámoros volt a tényről, hogy újra fejedelem lakja a palotát – legalábbis időlegesen. Az országgyűlés idejére a királyi lakosztályok új fényt kaptak. „A királyi várpalota belseje egyike a legragyogóbbaknak melyeket képzelhetünk” – írta a *Sürgöny* lelkesült tudósítója. Leírása szerint a belső berendezés alapvonásai megmaradtak, az *előszobák*, a *fogadótermek*, a *kihallgatási termek* és az *ebédlő* faragott fa részein az uralkodó elem – úgy, mint korábban – továbbra is a fehér és az arany, tehát az eredeti rokokó jelleg tovább élt. De a szobák aránya megváltozott, a császárnak hat, a császárnénak öt szoba jutott, és különös gonddal alakították ki a császári *dolgozószobát*. Az új bútorokat mind mahagonifából faragták, és új elem a színvilág egységesebbé tétele is.

A fejedelem *toilette-szobájában* a fal, a függönyök és a díszítmények sárgák, a közös *hálószoba* falát kéksárga virágokkal dúsan átszőtt damasztokkal fedték, hogy a padló szőnyegeivel ugyanebben a színvilágban alkossanak „sajátos festői színvegyületet”. A fejedelemasszony *kis tróntermének* ékessége egy kék színű, nagyértékű faliszőnyeg volt, a trónszéke fölötti baldachin sárga. Egyedül az ő *társalkodója* volt eltérő: „...sugározva a rózsadamasztban, a török lábszőnyeggel együtt [...] fantasztikus hatást gyakorol a szemre”: A sárga márvánnyal burkolt *nagy trónterem* díszé a „...nagyértékű s páratlan művészi ízlésről tanúskodó remek trón, melynek baldachinját aranyhímes bársony képezi, mely délcegen ingadozó színes struccollbokrétákkal ékeskedik, s mely alatt a színaranyból való királyi szék áll, melynek két, szintén színaranyból való karján két oroslán nyújtózkodik, míg a trónnak deréktámlájába egy sugárzó korona igaz gyöngyökből van behémezve”.²⁸ Úgy tűnik, a trón igazi historizáló ékszer lehetett, készítője egy „bécsi kárpitos” volt. A legfeltűnőbb pontokon, a baldachin sarkain elhelyezett nemzetiszínű tollbokrétákat²⁹ pedig mindenki gáláns üzenetként értékelte (a trón ábrázolását lásd a kat. 3.3.23. sz. képen).

Az uralkodói gondoskodás első jelének tekinthetjük, hogy az országgyűlés közeledtével a császár – mint mecénás – a palota díszítése céljából megvásárolta Eduard Ritter von Engerth (Pless, 1818–Semmering, 1897): *Győzelem Zentánál (Savoyai Jenő elküldi követét a császárhoz a zentai győzelem hírével, 1697. szept. 11.)* című, több mint hétméteres képét.³⁰ A mű inkább politikai, mint esztétikai okokból került ide. Savoyai Jenő mint birodalmi hős dicsőül meg a kompozíción, a Habsburgok hadseregének egy olyan hadi tette után, amely a birodalom népeinek közös győzelmét hozta, közös érdekeket szolgált, és az osztrák–magyar közös múlt pozitívumait ebben a kritikus időszakban nem ártott felidézni. A festő – régi szokásnak megfelelően – 1865 nyarán a Hofburgban állította ki hatalmas vásznát, mielőtt európai bemutatókörútra indította volna. A siker Bécsben minden képzeletet felülmúlt, több mint 60 000 látogató volt kíváncsi a műre. A császár is megtekintette és megtetszett neki az általa nagyon tisztelt hadvezér alakját felidéző alko-

2.1.82. Az első előszoba a zentai csatát ábrázoló festménnyel, 1896.

tás, 15 000 forintért meg is vette,³¹ s még az országgyűlés decemberi megnyitása előtt Pestre szállíttatta, ahol azt a Vigadó nagytermében közszemlére tették, majd elhelyezték a palota díszlépcsőházában.³² Később a festmény (kat. sz.: 3.3.39.) az úgynevezett *Zenta-szobába* került (amelyet a kép után neveztek így), ahol különös mementóként 1945-ig őrizte a már rég széthullott birodalom összetartozásának nemzetek fölötti szellemét... A mű jellemző módon sohasem kapott helyet a magyarországi művészet számon tartott értékei között, bár nem maradt hatástalan a magyar történelmi festészetre. Ez a mű lett a nyitánya a kiegyezés után Pesten is megjelenő reprezentatív „dicsőség” képeknek, kutatója ebben látja Benczúr Gyula: *Budavár bevétele, 1686* című grandiózus vásznának előzményét is.³³

A koronázás ünnepeinek után elsőrendű feladat volt a palotadekoráció kiegészítése a királyi párt magyar uralkodóként ábrázoló portrékkal és bécsi, sőt magyar mesterek keze által megszületnek az első alkotások, amelyek I. Ferenc Józsefet és Erzsébetet e hivatásukban ábrázolták. Ilyen volt Heinrich Ede (Pest, 1819–Milánó, 1885) műve, az 1868-ban (I. Ferenc József, kat. sz.: 3.3.37.) és 1870-ben (Erzsébet) festett uralkodói portrérép.³⁴ Heinrich korábban Károly Miksának, Ferenc József öccsének, a szerencsétlen véget ért mexikói császárnak volt udvari festője Triesztben, a romantikus Miramare kastélyban, e helyre id. Markó Károly, régi pártfogója által került.³⁵ Feltehetőleg a főherceg ajánlotta őt felséges bátyjának, akiről több arcképet festett, például 1865-ben egy nagyalakú reprezentatív portrét, amelyen az uralkodó osztrák császári díszöltözetben látható.³⁶ 1866-ban akvarelleket készített a királyi pár Budára való bevonulásáról,³⁷ ezek később az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumba kerültek. 1867-ben festette az *I. Ferenc József a koronázási dombon* című nagyszabású vásznát, amelyet a király megvett, a mestert pedig a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntette ki.³⁸ A királyi kegy sugarában Heinrich Bécsbe költözött, ahol mint udvari festő szerepelt. Ezt a rangját gondosan feltüntette a fentebb említett 1868-as, kalandos sorsú képmáson is, amelyet udvari megrendelésre készített. „...Heinrich jeles festészünk már befejezte császár ő Felségének azon életnagyságú arc-

képét, amely a magyar udvari kancellária nagytermét fogja díszíteni. Az arckép mind élethűség, mind művészi kivitel tekintetében sikerült. Ő Felségét a Szt. István rend fényes ornátusában állítja elő, a háttérben a Lánchíd, a Budavár egy része látható.³⁹ A politikai szempontból kivételes jelentőségű reprezentatív portré – a magyar király feltehetőleg első, magyar mester által készített hivatalos képmása – alkotója jelzése szerint Bécsben készült, a hagyomány szerint természet után, minden különösebb ihlet és kvalitás nélküli, üres, de mutatós kép, amely a palotadekoráció céljára kiválóan alkalmas volt. A kép – számos más uralkodói portréval együtt – a háború után a palotából a Nemzeti Színház díszletraktárába került, onnan mentették ki kiváló muzeológusaink egy selejtezéskor 1964-ben.

Ezután több magyar mester is készített uralkodói képmásokat, így 1869-ben Kovács Mihály (Abádszalók 1818–Budapest, 1892), Heinrich régi barátja és festőtársa, jellegben, kvalitásban nagyon hasonló módon festette meg *Erzsébet királynét*, feltehetőleg szintén a palota dekorálásának céljára.⁴⁰ Ezek legtöbbször nem természet utáni portré, másolatok vagy fényképről készültek, ahol a hangsúly inkább a magyar királyi díszruha részletezésén van, mintsem az ábrázolt személyiségén. Természet után csak keveseknek volt módja az uralkodópárt festeni. Liezen-Mayer Sándor (Győr, 1839–München, 1898) az 1860-as években Bécsben működött, ahol az uralkodóház elhalmozta portré-megrendelésekkel, feltehetőleg ezek közül került Budára mű.⁴¹ A későbbiekben többek között Wagner Sándor (Pest, 1838–München, 1919), Bihari Sándor (Rézbánya, 1855–Budapest, 1906) és Benczúr Gyula is készített természet után képmásokat a királyról és a királynéről, ugyancsak palotadekoráció rendeltetéssel.

A rendbe hozott barokk palota a koronázás idején már kényelmetlenül szűknek bizonyult, Bécsből több mint 900 résztvevő érkezett, ám az itteni szobák száma alig haladta meg a 200-at (Schönbrunn 1441 szobás). A felszerelés ugyancsak hiányos volt, a szakképzett bécsi személyzetnek még az étkezés is magával kellett hoznia. Ezért Andrássy Gyula miniszterelnök 1871-ben a palota bővítését-átépítését kezdeményezte.

A század második felében mind a hivatalos helyiségek, mind a lakosztályok az állandó várakozás készenléti állapotában voltak, de érezhetően gazda nélkül. Egy királyi rezidencia berendezésének súlyponti eleme hagyományosan a képzőművészeti gyűjtemény, ám a Ferenc József-i időkben az 1848 előtti színvonalat ez már sohasem érte el. A bécsi császári raktárak nem siettek új gyűjteménnyel pótolni az elpusztult, elkótyavetyélt képtárat, így a magyar király udvarának dekorálása a hazai szakembergárda feladata lett.

A palota képzőművészeti díszei a 70-es években lassan gyarapodtak. 1869–72 között a főváros tanácsának megrendelésére festette Engerth újabb hatalmas művét, az *I. Ferenc József és Erzsébet koronázását*.⁴² A kép mesterének kiválasztása a városvezetés szervilizmusának bizonyítéka, ekkor már akadt Pesten is kvalitásos mester, aki képes lett volna a festmény kivitelezésére. Ismeretes, hogy Székely Bertalan (Kolozsvár, 1835–Mátyásföld, 1910) az Országos Rendezőbizottság megbízására nagyszerű olajvázlatokat festett a koronázási ünnepségekről, a királyi párnak szánt ajándékozáásra, és ekkor már jócskán bebizonyította a monumentális műfajban való jártasságát. Természetesen az ő méltó feladata lett volna e nagyszabású megbízás teljesítése, de ez nem következett be. Székelytől a későbbiekben sem jutott a palotába semmi érdemleges.

1872-ben festette Wilhelm Richter (Bécs, 1824–Bécs, 1892) *Királyi falkavadászat* című képét⁴³ a budapesti falkavadász társaság megrendelésére. A nagyszerű képet a társaság a királynénak ajánlotta, és az Erzsébet dolgozószobájába került, mint a palota egyik legkvalitásosabb alkotása ezekben az években. A rajta szereplő személyek kilétét a *Vasárnapi Ujság* cikkéből ismerjük.⁴⁴

1879-ben került a királyné dolgozószobájába Rudolf Alt négy akvarellje, amelyet Rudolf trónörökös ajánlkozott anyjának a szülők ezüstlakodalmára alkalmából. A képek a királyné életének legkedvesebb helyeit ábrázolták, Possenhofent, szüleinek nyaralókastélyát, az augusztinusok templomát Bécsben, ahol az esküvője volt, Laxenburgot, ahol a trónörökös született, végül a budai királyi palotát a pesti partról nézve.⁴⁵ Itt volt továbbá számos egyéb fotó és műtárgymásolat között a kétévesen Budán elhunyt Zsófia főhercegnő pasztell arcképe (a kép feltehetőleg Barabás Miklós [Kézdimárkosfalva, 1810–Budapest, 1898] akvarelljének másolata, amely 1855-ben, pünkösdkor, a királyné megrendelésére készült),⁴⁶ valamint Mária Valéria főhercegnő gyerekkori portréja Franz Schrotzbergertől (Bécs, 1811–Graz, 1889) 1870-ből (kat. sz.: 3.4.7.).

A képzőművészeti alkotások budapesti beszerzése csak a 80-as években vált rendszeressé mind a király, mind az állami hivatalok részéről az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat (a továbbiakban: OMKT) műcsarnokában. A vásárlásokat a várkapitányság hivatalnokai intézték, és ekkor megkezdődött a palota képgyűjteményének kialakulása.⁴⁷

Az 1881-es tárlaton vásárolt az uralkodóház egy tagja először olyan festményt, amely feltehetőleg a palotába került. Rudolf trónörökös házasságkötése alkalmából Budapestre látogatott ifjú feleségével, Stefánia belga hercegnővel, József nádor unokájával. Rudolf az OMKT fővédnöke volt, ezért a protokoll szerint megjelent az aktuális műcsarnokban (tárlaton), ahol Mészöly Géza (Sárbogárd, 1844–Jobbágyi, 1877) két kis tájképe (az egyik a *Balaton partján*, a másik címe nem ismeretes) igen megtetszett neki és megvette őket.⁴⁸ A tárlat másik nagy sikere volt Lotz Károly (Homburg vor der Höhe, 1833–Budapest, 1904) *Ménes* című műve, mint írták, a művész addigi legszebb alkotása. A kormány megrendelésére készült, Kisbérre szánták, de előbb külföldön kívánták bemutatni.⁴⁹ Am a képet augusztusban meglátta a várkapitány, utasítására gyönyörű kerettel látták el, Gödöllőre szállították, hogy az ottani kastély egyik termébe helyezzék,⁵⁰ majd innen került a budai palotába (kat. sz.: 4.1.3.). A OMKT elnöke, Ipolyi Arnold a következő évben, a társulat közgyűlését megnyitó beszédében ennek kapcsán felemlítette, hogy „...nem részesülhettek még eddig műcsarnokaink kiállításai ama magas fejedelmi kegyben, mely a legbőkezőbb vásárlással emeli a bécsi hasonló két műtárlatot. Reméljük, hogy idővel képesek leszünk illető kormányközegeink istapolása által művészetünknek ez úton is megnyerhetni a fejedelmi pártfogást.”⁵¹ Még ebben az évben a királyi család – a király, a királyné és ismét a trónörökös – a téli műcsarnokban már 10 000 forintért vásárolt.⁵² Példájukat sokan követték, annyi volt a vásárlás, mint még soha. A királyné ekkor udvarmestere által Kimnach László (Buda, 1857–Budapest, 1906) *Játszó gyermekek* és Révész Imre (Sátoraljaiújhely, 1859–?, 1945) *Csárdában* című művét vette meg,⁵³ de valószínűleg nem a palota számára.

Míndez a társulat anyagi helyzetét komolyan fellendítette, Ipolyi pedig személyesen fejezte ki köszönetét a királyi kegy eme megnyilvánulásáért. A társulat roppant feladatokat látott el a pesti művészeti életben: magánadományokból, vásárlásokból és tagdíjakból építette fel az első pesti Műcsarnok épületét az Andrássy úton (ma Képzőművészeti Főiskola). A király már a kezdetektől jelentős összeggel támogatta e civil szervezetet⁵⁴ – jórészt neki köszönhető, hogy fenn tudott maradni, mivel a fizető taglétszám mindvégig igen alacsony volt –, de eddig az, hogy Pesten is vásárolhatna műalkotásokat, úgy tűnik, eszébe sem jutott. Ezután állandóan vásárolt a pesti műcsarnokokban, a képeket megosztotta ausztriai kastélyai, Gödöllő és a palota között.

Az 1882-es pesti kiállításról került a palotába Vaszilij Vasziljevics Verescsagin (Cserepovec, 1842–?, 1904) *Téli táj*,⁵⁵ majd a műkereskedelemből Munkácsy Mihály (Munkács, 1844–Enderich, 1900) *Hazafelé* című alkotása, amelyet 1882-ben festett Colpachban Sedelmayernek, kifejezetten eladásra.⁵⁶ Megkezdődött a magyar tájképek módszeres gyűjtése, az első ilyenek egyike lehetett Molnár József (Zsámbék, 1821–Budapest, 1899) *Az öt tó egyike a Magas Tátrában* című alkotása 1887-ből. A fennmaradt reprodukció szerint a kompozíció rendkívül látványos volt, Molnár kutatója szerint a király ezt vette meg.⁵⁷ A későbbiekben több

3.4.7. Franz Schrotzberg: *Mária Valéria főhercegnő*, 1870.

tátrai kép is került a gyűjteménybe Molnártól, ezekhez csatlakoztak a másik kiváló tájfestő, Telepy Károly (Debrecen, 1828–Budapest, 1906) ugyancsak tátrai látképei.⁵⁸ Telepy 1877-ben kitüntetés, 1886-ban Ferenc József-rendjelet kapott, a király is fogadta, ami összefügghetett a palotába számára történt vásárlásokkal. Feltűnő a „királyi Tátra” (Kazinczy) látképeinek gyakori előfordulása a palota gyűjteményében – ez minden bizonnyal méltóságjeljes nemzeti jelkép mivoltának is köszönhető –, de ismeretes, hogy Ferenc József is szerette a Tátrát.

1890-ben vette meg a király Erzsébetnek Benczúr Gyula *Mályvák között* című képét (kat. sz.: 4.1.6.), amelyet ekkor állami nagy aranyéremmel jutalmaztak. A festmény – az uralkodó ízlésének egyik látványos emléke – a felséges asszony kis szalonjába került, majd az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumba.⁵⁹

Am a gyarapodás távrolól sem volt kielégítő. A *Vasárnapi Ujság* még 1892-ben is így ír: „...sokan felkeresik a budai királyi palotát, hogy megnézzék annak műkincseit, a melyek azonban, sajnos nincsenek. Az idegen csak a szertartástermeket tekintheti meg, a melyek igen fényesek, de egy kissé ridegek. Az arany fényét s a márvány ridegségét csak itt-ott enyhíti egy-egy kiválóbb hazai vagy osztrák festő műve. Történelmi emlékek és ereklyék nincsenek a várban...”⁶⁰

A dekorálás elveit sem rögzítette senki, mint már említettem, hiányzott a „gazda” szeme. Mindössze az volt az elvárás, hogy a magyar uralkodó udvarába magyar mesterek alkotásai kerüljenek. Ennek az egyébként érthető kívánságnak merev érvényesítése negatív hatással is járt, meggátolta, hogy a palotába egyetemes jelentőségű alkotásokat vásároljanak, holott ekkor még lett volna erre mód. A palota képtárának nemzeties irányultságával a művészeti élet hangadói – de a közönség is – meg volt elégedve. 1887-ben az őszi műcsarnoki tárlat kapcsán már ezt olvassuk: „A magyar festészet fejlődését – úgy látszik – a királyi palotában és a gödöllői kastély termeiben kell majd tanulmányozni. Fájdalom, Nemzeti Képcsarnokunk a Nemzeti Múzeumban nincs abban a helyzetben, hogy a hazai festészet fejlődésének tükrévé válhatott volna. A király évenként megvásárolja a legszebb magyar műveket a műcsarnoki kiállításból, különben szétszóródának magánosokhoz, vagy ami még rosszabb – külföldre.”⁶¹ Sajnos azonban a király vásárlásai messze nem töltötték be azt a szerepet, ami emelte volna a magyar művészet színvonalát. Nemcsak csekély volumene miatt, hanem az uralkodó ízlése sem volt igazán alkalmas egy rangos gyűjtemény összeválogatására. Csak vessük össze a palotába került műveket a Pesti Műegylet 1840-től folyó vásárlásaival, amelynek révén Orlai-, Székely-, Madarász- stb. képek kerültek a Nemzeti Múzeumba, de a magánkezdeményezésű egyesület – úgy, mint utódja, az OMKT is – viszonylag csekély anyagiak fölött rendelkezett.

Mikor a király az 1900-as téli műcsarnokot megtekintette, „Megjegyzéseiben nem titkolta, hogy az új, túlzott irányzatnak nem híve”.⁶² Mivel a 80-as évek elejétől a király által kiválasztott művek rendszeresen megkapták a legnagyobb elismerést, a legmagasabb művészeti díjakat, ez tapasztalhatóan befolyásolta a „műcsarnoki stílus” kialakulását, mert hiszen mindenki sikerre vágyott, és a királyi tulajdonba kerülés ténye a századfordulóra már komoly presztízst jelent. A palota gyűjteményéből szívesen adtak kölcsön képeket a jelentősebb tárlatokra, és e rendezvények szinte obligát módon még a XX. század első évtizedeiben is a „Királyi Ő Felsége tulajdona” jelzésű képekkel reprezentáltak. Az összeválogatott anyag tanúsága szerint I. Ferenc József az intim, mutatós, konzervatív műveket kedvelte, különösen a táj-, a vadász- és a hadi képeket, az egzotikus jeleneteket, a „nép élete” bensőséges vagy ironikus módon való ábrázolását. Ez az ízléstendencia a király személyes vásárlásainak megszűnte után az OMKT műcsarnokaiban megkövesülten tovább élt, és a XX. század művészeti viszonyai között mind anakronisztikusabbá, retrográdbbá vált. A Szentkorona Gyűjteménye – amely a hivatalos vásárlásoknál továbbra is a társulati műcsarnokokra támaszkodott – ennek következtében nem lett a magyar művészet teljességének tükrévé, mint naiv elődeink XIX. századi lelkesültségükben elképzelték. Mint már írásom kezdetén említettem, a palota képtárából mindenkor feltűnően hiányoztak a történelmi kompozíciók, a XIX. század legjelentősebb magyar történelmi képei közül sem került a magyar királyi lakba mű. Am ez a tendencia a XX. században már kifejezetten szerencsés, meggátolta az ekkorra minden pozitív tartalmát elvesztett, kiürült történelmi festészet eluralkodását a palotában. A 30-as években elvétve felbukkanó, a hivatalos ideológiát képviselő történelmi képek mutatják, mitől óvta meg a palotát a még ekkor is erősen ható uralkodói ízlés hagyománya.

A palota átépítésének egyik fő célja az volt, hogy építészetiileg és a berendezést tekintve is az új rezidencia „majesztikus” jellegű legyen. E kívánságot alátámasztotta az a közkeletű vélemény, amelyet a *Vasárnapi Ujság* fogalmazott meg: „Sok palotája, kastélya van az osztrák császárnak. [...] Talán éppen ezért van a magyar királynak olyan kevés. Igazi királyi palota – a gödöllői csak kastély – nincsen több a Kárpátok és az Adria között a budai váraknál.”

Az épületnek a munkálatok idején is el kellett látnia funkcióit, amelyek a dualisztikus berendezkedés után jelentősen megnövekedtek. Sőt reprezentálnia kellett, ezért különösen a koronázás 25. évfordulója alkalmából, 1892-ben nagyszabású felújítási munkálatok zajlottak az ekkorra már igen elhasznált enteriőrökben. Az új kialakítás ismertetésekor a sajtó sorra vette a lakosztályokat, mivel a turistalátványosságnak számító palotában „A királyi pár lakosztályai állandóan zárva vannak, s azokhoz nem férközhetik kíváncsi szem. Pedig a palotában éppen ezek a legérdekesebbek.”

A király lakosztálya továbbra is hat szoba és egy terem volt. Berendezését nem „pazar fénnel”, hanem inkább „klasszikus egyszerűséggel s nemes ízléssel” alakították ki. A berendezés az 1867-es koronázásra készült faragott mahagóni bútorokkal történt, csak áthúzták őket. Az összes terem falmezejét zöld damasztelyemmel borították, szintúgy a bútorokat. Hasonló színűek lettek az ajtó- és ablakfüggönyök, a perzsaszőnyegeket zöld bordúrral szegték. A „komor sötétzöld színt” a gazdag aranyozású fehér famenynezet, ablakkeret és falszegély tette kellemesebbé, az eredeti XVIII. századi díszítés szellemében. Ez alkalommal néhány műalkotás konkrét helyéről is értesülünk. A szalonba vezető előszoba bejárata mellett függött Georg Raab (Bécs, 1821–Bécs, 1885), a császári család kedvelt festője által készített *Erzsébet királyné*-portré,⁶³ amelyen a királyné lovaglórúhában, mellén rózsacsokorral volt látható. Az itt álló drága mívű, rekeszes asztal fölötti kép a stájer hegyekből visszatérő vadászt ábrázolt, amint „vállán hozza az el-ejtett zergét, és közben havasi gyopárt szed”.⁶⁴ Mellette a dívány fölött még két kép volt látható: Cziedlinszky (XIX. század második fele) lengyel festőtől a *Huszárok előőrson*, afölött pedig Julius von Blaas (Albano, 1843–Velence, 1931) *Gödöllői vadászjelenete*,⁶⁵ melynek háttérben a gödöllői kastély látszik a parkban, előtte rókavadászatra induló lovascsoport, köztük a király, a királyné, Rudolf trónörökös és Thurn-Taxis főlovászmester. A korabeli ismertető szerint a kép különös erénye, hogy az arcok „jól vannak találva”. Az átjáróból nyíló tanácskozóterem háromablakos helyiség volt, ahol a falmezőket öt nagyobb festmény borította, sajnos a tudósító nem közli, hogy ezek melyek voltak.⁶⁶

A készülő palota díszeit egy bizottság, Szalay Imre miniszteri osztálytanácsos, Ybl Lajos várkapitány, K. Lippich Elek, a Vallás- és Közköztartási Minisztérium művészeti ügyeinek titkára, Hauszmann Alajos, továbbá Szinyei Merse Pál (Szinye-Újfalu, 1845–Jernye, 1920) és Kardos Gyula (Baja, 1857–Montecarlo, 1908) festők válogatták ki a társulat műcsarnokaiban.⁶⁷ A műfajt tekintve a palotadekoráció hagyományainak megfelelően a gyűjtemény gerincét képező portréanyag mellé táj- és zsánerképeket vásároltak.

Az ezredéves ünnepségek fontos része volt a királyi palota reprezentációja. 1896. június 6-án megtörtént az új palota alapkövetétele. A régi palotába addig is új trón készült, immár magyar iparosok keze által. A gazdag aranyozású, vörös bársony kárpitozású trón háttámláján középen ekkor már Magyarország egyesített címere szerepelt a színes pajzzsal. A király a két ház ünnepi hódolatát az új trónuson fogadta.⁶⁸

Az országos millenniumi kiállítás képzőművészeti tárlatának mintegy 1000 kortárs műve közé a palota addigra összegyűjtött képtárából több, mint 20 alkotást kölcsönöztek.⁶⁹ De a várkapitány nemcsak adott a tárlatba, hanem vett is onnan a palota képtárába. Ide tartozó, érdekes probléma az is, hogy mi lett a sorsa a millenniumi ünnepségek lezajlása után a történeti kiállításon bemutatott egyes tárgyaknak. A katalógusból kiderül, továbbá a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokába jutott egyes művek feljegyzett származása révén tudjuk, hogy a rendezőség számos magyar vonatkozású festményt másoltatott le a 90-es évek elejétől Európa-szerte a kiállítás céljára, és ezek egy része később biztosan a palotába került.⁷⁰

1899 őszén már lefektették az épületdekoráció átfogó elveit, úgy a falfestést, mint a szobrászati díszeket illetően. A tervekben a következők elkészítése szerepelt: a Habsburg-terem mennyezetfreskója, a Hunyadi Mátyás-terem festményciklusa, a díszterem festett lunettái, a nagy galéria (büfé) mennyezetének és oldalfalainak freskói, a krisztinavárosi szárny, valamint a régi palota díszlépcsőházának falfestményei, végezetül

1.1.1. Lotz Károly falképkartonja a Habsburg-terem kupolfreskójához. I. Ferenc József és Erzsébet apoteózisa, 1904.

a fogadó- és egyéb termek supraportái. Ez az elképzelés nagyrészt meg is valósult.

A művezetőség előterjesztésben kérte a pályázat mellőzését, mivel ilyen munkánál az nem lenne célravezető, mestereink ugyanis „nem szívesen vesznek részt pályázatokon”. Egyúttal meg is nevezték a felkérendő mestereket: Ebner Lajos (Deák-Ébner; Pest, 1850–Budapest, 1934) a régi palota átalakított díszlépcsőházában, Lotz Károly a Habsburg-teremben fog dolgozni, Benczúr Gyula a Mátyás-ciklust készíti, Feszty Árpád (Ógyalla, 1846–Budapest, 1900) és Vágó Pál (Jászapáti, 1853–Budapest, 1928) a galériát, Eisenhut Ferenc (Németpalánka, 1857–München, 1903) és Mannheimer Gusztáv (Magyar-Mannheimer; Pest, 1859–Budapest, 1937) a dísztermet festi ki, a további mennyezetfestmények és supraporták elkészítését pedig Spányi Béla (Pest, 1852–Budapest, 1914), Roskovics Ignác (Szalók, 1854–Budapest, 1915), Vastagh György (Szeged, 1834–Budapest, 1922), Székely Bertalan, Kriesch Aladár (Buda, 1863–Budapest, 1920), Krenner Viktor (Tardos-Krenner; Buda, 1866–Budapest, 1927), Vajda Zsig-

Az Erzsébet Királyné Emlékmúzeum harmadik terme, 1909, Budapest. Jobbra id. Franz Russ: Erzsébet császárné-portréja (kat. sz.: 3.3.36.). Papír, fénykép, 23,4 × 30,1 cm. MNMTF, lt. sz.: 384/1957fk.

mond (Bukarest, 1860–Budapest, 1931), Vaszary János (Kaposvár, 1867–Budapest, 1939), Márk Lajos (Retteg, 1867–New York, 1940) stb. között kívánták megosztani.⁷¹

A képek kidolgozásával kapcsolatban igencsak jellemző probléma merült fel, ami feltételezésem szerint az egész palotai ciklus generális kérdése volt. A konkrét adat Lotzhoz kapcsolódik, s abban a levélben található, amellyel Hauszmann a Királyi Várépítési Bizottság elé terjesztette a mester főbb vázlatait. Úgy tűnik, felmerült az ekkor már sokak előtt unalmasnak tűnő allegorikus ábrázolás mellőzése, de az idős Lotz erre nem vállalkozott, és oly nagy tekintéllyel bírt, hogy engedték érvényesülni elképzeléseit. Beterjesztett vázlatait Hauszmann ismertetője kísérte, s mint írja, „Lotz ugyan megkísérelte azt, hogy allegoria helyett személyesítést alkalmaz, és ezen eszmét egy másik vázlatban mutatja be. A művész maga azonban ezen megoldást veszélyes kísérletnek tartja, mert itt a realiztikus irány kerülne felszínre, individualizálni kell, élethű arcképekkel, ami mennyezet festésnél nemcsak szokatlan, hanem rendkívül nehéz, alig megoldható művészi probléma, amiért is a maga részéről az allegorikus vázlat elfogadását kéri.” Hauszmann levelében leírta a terem képeiről alkotott főbb kompozíciós elképzeléseit is, de a részletekre nem tért ki, ezt nyilván Lotzra bízták, akivel Hauszmann szóban egyezett meg.⁷² Ez a döntés rávilágít arra, hogy a palota díszítési stílusát illetően nem alakult ki határozott művészi koncepció. A kifestésben esetlegességek érvényesültek, a történelmi, a legendás és az allegorikus ábrázolás az egész épületen belül keveredett. Mivel az összes freskó elpusztult, a művek megítélése ma már valójában lehetetlen. A palotát 1901-ben adták át, de a falfestés és berendezés tovább tartott, Lotz freskója csak 1903-ra lett készen.

Az átadás után megkezdődött a hatalmas épületkomplexum mindennapi élete, és az átadáskori állapot azonnal módosulni kezdett. Az elkövetkező években a politikai változások, az idő múlása, vagyis az élet folyamatossága nyomot hagyott rajta. 1907 novemberében egy új intézmény jött létre a palota falain belül, Erzsébet királyné emlékére, az Erzsébet Királyné Emlékmúzeum. Ferenc József ekkor mindazokat a tárgyakat, amelyeket egykor a királyné használt és a királyi család birtokában voltak, a magyar nemzetnek ajándékozta, hogy azokból a Gizella bajor királyi hercegné és Mária Valéria főhercegnő által már korábban a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozott tárgyakkal együtt létrejöhesse egy önálló gyűjteményi egység.⁷³ A kis múzeum az eredeti tárgyak mellett sok másolatot és számos képzőművészeti alkotás fotóját őrizte az Erzsébet-ikonográfia jeles darabjairól, elsősorban azokat, amelyeknek magyar vonatkozásuk volt. Számos darab hagyatékból került ide vagy később vásárolták, tehát nem tartozott az eredeti berendezéshez. A fontosabb alkotások közül említeném id. Franz Russ (megh. 1888 után) két művét, az 1859-ben festett életnagyságú *Erzsébet-képet* (a hagyomány szerint Eugénie francia császárnénak volt szánva, de a háborús események közbejötté miatt nem küldték el; kat. sz.: 3.3.36.) és az 1873-ban, természet után festett *Erzsébet királyné magyar öltözetben* című olajfestményt. Továbbá itt volt Wagner Sándor (Pest, 1838–München, 1919) *Erzsébet-portréja*, amelyet 1867-ben a bécsi Hofburgban, „élet után” festett a művész. A képet a Nemzeti Képcsarnokot alapító egyesület rendelte meg 1865-ben, árát pedig közadakozásból fedezték. Ennek alapján készült a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokában található nagyméretű kép (kat. sz.: 3.3.38.).⁷⁴

1.1.3. Lotz Károly falképkartonja a Habsburg-terem kupolafreskójához. A Háború allegóriája, 1904.

2.1.75. A főhercegi fogadóterem, 1912.

A palota hagyományos funkciói mellett nem utolsósorban a kortárs magyar szakemberek világraszóló bemutatkozóhelyévé vált. Mint a budapesti Operaház és Parlament hangsúlyozottan magyar erővel, magyar anyagokból épült, ezt a feltételt törvénybe is foglalták. (Óva intek attól mindenkit, hogy a reformkortól kibontakozó, a „nemzeti iskola” megteremtésére irányuló vágyat a mai politikai törekvésekkel vessen össze. A „magyar mester” kizárólag annyit jelentett, hogy a művészi megbízásokat hagyományosan ellátó osztrák mesterek ellenében magyarországi születésű, itt meghonosodott vagy csak helyben lakó legyen a megbízott, és még ezt is igen liberálisan kezelték.) Az intézkedés fő célja az önálló magyar művészet megteremtése volt.

A királyi palota teremsorainak egy részét eleve a nyilvánosságnak szánták, a műalkotások gondos megválogatása és elhelyezése az alattvalóknak, az ország polgárainak, sőt a diplomáciának, a külföldi partnereknek – egész Európának – szánt üzenet volt. Az építész, Hauszmann Alajos figyelme a belső díszítés minden részletére kiterjedt, erről ő maga számol be az átadás idején írott cikkeiben.⁷⁵ A bemutatott művek a XVIII. századi felvilágosodástól élő eszme jegyében készítetik a látogatót a felismerésre: a palota magyar műalkotásainak magas kvalitása az ország kultúrájának záloga, a kultúra fejlettsége pedig az egész nemzet „nagyságát” bizonyítja. A palota képanyagának gyarapítása ennek jegyében az átadás után új lendületet kapott, s egészen a II. világháborúig töretlenül folytatódott.

*

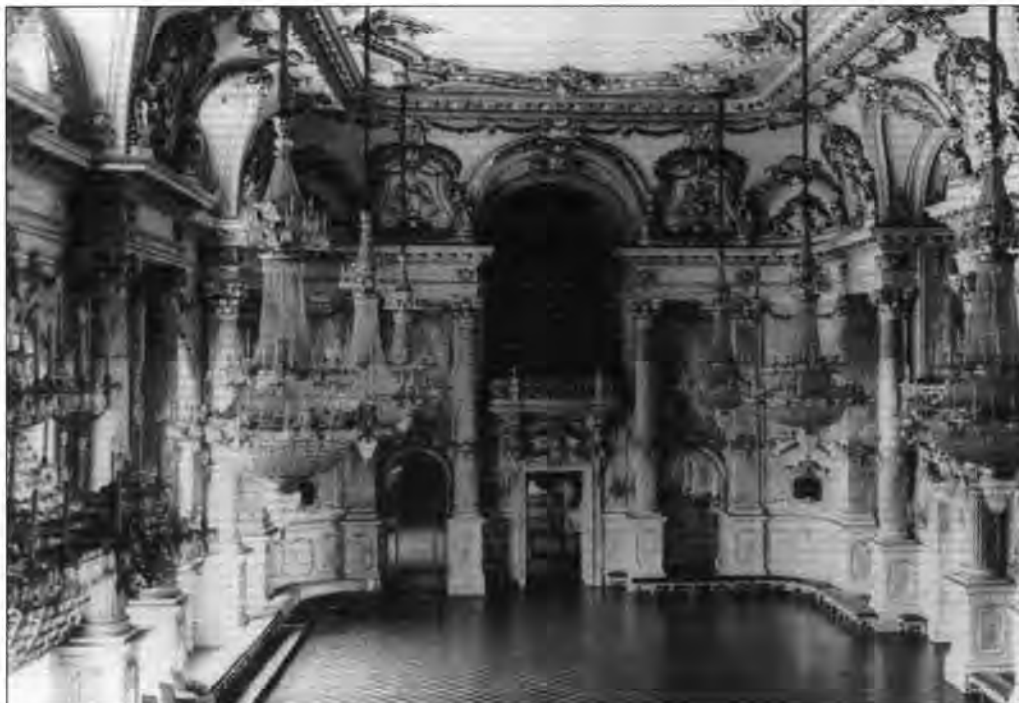
A palota a XX. században is kedvelt idegenforgalmi látványosság maradt. A következőkben egy olyan áttekintést kívánok adni, amely a 30-as évek végére, közvetlenül a II. világháború előtti időkre összeállt képet tükrözi. Ismertetésem nem az egykori közönségnek szóló idegenforgalmi útvonalat követi, hanem a hivatalos vendégek számára, a nagy állami rendezvényeknél alkalmazott protokollt.

A hivatalos vendégek, magas személyiségek a palota északi végéről, a Szent György tér felől érkeztek, és a grandiózus, márványoszlopos ruhatár fogadta őket, Jankovits Gyula (Budapest, 1865–Pomáz, 1932) *Libatolvaj* című, lendületes előadása, carrarai márvány szobrával.⁷⁶ Ezután a nagy előtermet (gyülekezőtermet) Munkácsy Mihály *Hazatérés* című hatalmas vászna díszítette, és a helyiség – igen figyelemreméltó módon – a világhírű, ünneplott magyar mester nevét kapta. A gesztust, hogy a termeket a bennük látható műalkotások mesteréről vagy a művekről nevezték el, többször tapasztalni (Munkácsy-terem, Visegrád-szoba, Zenta-szoba stb.). A második előteremben helyezték el Lotz Károly fentebb már említett *Ménését* (kat. sz.: 4.1.3.) mint a Szentkorona Gyűjteményének büszkeségét. A közbülső, udvari gyülekezőtermet Magyar-Mannheimer Gusztáv „néhány képe” díszítette (azonosítatlanok).

Az ez után következő ünnepi (vagy bál-) terem főfalát Mária Terézia és Mária Ludovika magyar uralkodónők képmásai díszítették (azonosítatlanok). Ezeken kívül nem ismeretes más, itt elhelyezett műalkotás, a terem kiképzésének hallatlan plasztikai gazdagsága talán nem adott szerencsés keretet a képzőművészetnek. Az ünnepi teremmel párhuzamos, a Duna felől fekvő büfégaléria annál inkább alkalmas volt erre. Mennyezetére Feszty Árpád freskója került, amely a Vigadó 1865–1867-ben elkészült falképciklusának témáját ismétli: *Árgyelus királyfi és Tündérszép Ilona* meséjét, amelyet Ipolyi Arnold 1854-ben megjelent *Magyar Mithológiája* óta a magyar mondavilág kiemelkedő fontosságú történetének tartottak. De nem a Vörösmarthy-féle *Csongor és Tünde* illusztrációja, hanem az archaikus ázsiai eredetű meséé, amivel mintegy a honfoglalás előtti ősi állapotokat kívánták felidézni. Feszty e ködbe vesző eredet elsőrangú szakemberének számított a *Magyarok bejövetele* című híres körképének megfestése óta. A Vigadóban a történet esztétikai lehetőségeit Lotz Károly és Than Mór (Óbese, 1828–Trieszt, 1899) csak kevésbé tudta kibontakoztatni a képek rossz elhelyezése miatt, itt annál inkább mutatós lehetett a hatalmas, nyílt mennyezet. A néhány fennmaradt fotóról ítélve az összkép barokkos, amely szecessziós részelemekből állt össze, és Lotz Károly

2.1.116. Az új ünnepi vagy bálterem, 1912.

utolsó falképeinek erős hatását mutatta.⁷⁷ Az oldalfalakon a Hauszmann által a bécsi császári gyűjteményekből 1903-ban kiválogatott nyolc hatalmas lotharingiai szövétt falkárpit két példánya volt látható.⁷⁸ Ezekre már 1886-ban, a Buda visszafoglalásának 200. évfordulója alkalmából rendezett ünnepi történelmi kiállításon felfigyeltek, amikor császári rendeletre négyet közülük kölcsönadtak Bécsből.⁷⁹ A többi a palota különböző helyiségeiben akasztották ki, így a krisztinavárosi szárny díszlépcsőházában és az ünnepi csarnok utáni teremben. (A *Négy évszak* allegóriáját ábrázoló francia falkárpitokat a XX. századi útikönyvek úgy emlegetik, hogy „a hagyomány szerint egykor Marie Antoinette birtokában voltak”, de erre vonatkozóan eddig nem sikerült semmiféle bizonyítható adatot találni.) 1938-ban egy aktuális történelmi képet is raktak közéjük, Lengyel Reinfuss Eduárdtól (Barka, 1873–Budapest, 1842) *A Nemzeti Gárda bevonulása 1919. november 16-án, a Kommün bukása után* című⁸⁰ (a képen a sereg élén Horthy Miklós volt látható), amely a napi politika szintjéről származó témaválasztás következtében erősen disszonáns jelenség lehetett ebben a miliőben.

Az ezután következő Visegrád-szobában, amely a kupola alatti centrum előszobája volt, a szolnoki festőiskola tagjának, Spányi Bélának három tájképe függött, *Vajdahunyad vára*, *Mátyás budai vára* és a *Visegrádi vár* címmel.⁸¹ Spányik Kornél (Pozsony, 1858–Budapest, 1943) ezekkel egy időben festette ugyanezeket a nemzeti kegyhelynek minősülő várakat a Parlament éttermének falára, de míg ott a várak a nép és a táj összetartozását érzékeltetik, itt az uralkodó és az uralt föld allegóriáivá váltak. Mivel azonban itt hangsúlyozottan csak a Hunyadi-körrel kapcsolatos erősségek szerepeltek, a nemzeti királyságra való utalás volt a feladatuk.

Nyilván jól meggondolt szándék következménye, hogy e várak látványa vezetett be a régi és az új épület-számnyat összekötő Habsburg-terembe, a teljes épületegyüttes új és hatásos centrumába. Itt a kupola alatt volt látható a palota egyik fő attrakciója, az ünnepelt falképfestő, Lotz Károly utolsó műve, az *I. Ferenc*

2.1.117. A büfégaléria, 1912. A mennyezetet Feszty Árpád: Árgyélus királyfi és Tündérszép Ilona című falképe. Jobbra a 3. számú lotharingiai falikárpit függ.

Teázóterem a királyi palotában. BTM Kiscelli Múzeum, lt. sz.: 60.395/12., neg. sz.: 28.595/6 × 9.

József és Erzsébet apoteózisát ábrázoló freskósorozat (lásd a 424. és 425. oldalon; vázlatai: kat. sz.: 1.1.1–4.). A nagyszabású kompozíció a kupola égésekor megmenekült ugyan, de az 50-es években a beázások megsemmisítették. A mester a munka megkezdése előtt Würzburgba utazott Tiepolo munkáit tanulmányozni, s ő maga állította össze a képsorozat programját az évszázadok óta ismétlődő számos hasonló falképciklus toposzai szerint, amelynek deklarált vezéreszméje: a jólét és kultúra kibontakozása az uralkodói erények által. E program tőlünk nyugatabbra már kibírhatatlan közhely, de itt, ahol a kultúra bizonyos területein még mindig nyomasztó az utolérési komplexus, a beteljesülést jelentette, és a Királyi Váreépítési Bizottság, Podmaniczky Frigyes báró elnöklétével, ugyanolyan elhivatottsággal állt a mester mellett, mint 15 évvel korábban az Operaház falképsorozatának esetében.⁸²

A freskó részletes leírását Ybl Ervin monográfiája őrizte meg számunkra.⁸³ „Csupa fény, csupa ragyogás Lotz mester utolsó monumentális munkája. [...] a zenit pontosan fölöttünk a középben van, [...] viszont a festett architektúra dél felé mutat, erre dülnek a látszatépítmények. A kompozíció a kép szélétől indul ki, [...] az alakok egy része a keret széleire festett sárgás és szürkés tónusú látszatarcitektúrán nyugszik, innen repülnek befelé, összefüggő rajokban a képmező belsejébe. [...] A festett ívek előtt lila talapzaton két szoborzerű zöldes grisaille-alak trónol: az igazság és a bölcsesség. [...] A cseh boltozat nagyobb részét a felhős égbolt sugározza be. [...] A figurális lények csak ritka csoportokat alkotnak, nem az alakok uralkodnak a téren, [...] hanem a szabad tér az alakok fölött. [...] A háborút megszemélyesítő, allegorikus csoport [...] a felhőkben kiröppenő, négylovas, száguldó diadalszeker[en] harcra induló antik hős [...], előtte lebegő [...] két génusz. [...] A másik oldalon az uralkodó és felesége képe mellett a béke áldásait kifejező raj. [...] Alul a békének megtört tónusokba, lilás leplekbe burkolt, nyugalmas, előkelő női alakja, kezében az olajág. [...] Alatta a bőség, [...] karján az allegorikus szaru. Hozzájuk kapcsolódnak, mint a hatalmas fűzér további tagjai, a földművelés, az ipar, a kereskedelem megszemélyesítői, [...] a tudomány, a zene allegóriái. Alul a gya-

korlati foglalkozások, felül az ideális szellemi tevékenységek, tetején a muzsika, ahogyan a béke kultúrája felépül. [...] A béke és a háború csoportja között amorették tartják a koronázási jelvényeket, [...] a királyi pár grisaille-reliefjét pedig arany keret, bíbor és hermelin veszi körül. Mellette Hungária áll. [...] Szemben, a másik oldalon, a keret látszatarchitektúráján a történelem [...] allegóriája [...] a dicsőség géniuszaival, tőlük jobbra az építészet, a szobrászat és a festészet hármass csoportja.” A „boldog békeidők”, a Ferenc József-i aranykor megőrkítését a kortársak mint a „magyar emlékszerű festészet” legkiválóbb alkotását ünnepele-
ték.⁸⁴ A kupolateremmel szomszédos kisebb helyiségben Karlovsky Bertalan (Munkács, 1858–Budapest, 1938) festett supraportákat, a *Zene műzsája* és a *Poézis műzsája* címen.⁸⁵

A krisztinavárosi szárny főlépcsőházát és a régi épületrész „audiencialépcsőjét” Deák-Ébner Lajos festette ki. Az utóbbi fő díszje a széles márvány burkolatú helyiség homlokfalán három falkép, az *Igazság*, a *Tudomány* és a *Művészet* allegóriája. (Az egykori turisztikai látogatások itt kezdődtek.) A lépcsőházból jobbra haladva következett a Mária Terézia-korabeli épület, amelynek egykori látványát, esztétikai értékeit, mint fentebb említettem, a király kívánságára megtartották. Az első teremben, amelybe a civil látogató érkezett, volt a már említett Engerth-kép, a *Győzelem Zentánál*, az egykori császári ajándék. A másik Engerth-képet, a *Koronázást* a királyné trónterme melletti szobában helyezték el. A királyné tróntermében Erzsébet és Mária Terézia újabb portréja volt látható (azonosítatlanok).

A Mária Terézia-szárnyban a nagy szertartási terem (trónterem), a kis trónterem és a négy előterem patinás miliője fogadta magába az egykor magyar királyként uralkodó Habsburgok galériáját. A kis trónteremben *III. Károly*, *II. Lipót*, *II. József* és *I. Ferenc József* reprezentatív, életnagyságú portréja (ez utóbbi Liezen-Mayer Sándortól), a Lila szobában a tizenhét éves *Ferenc József*,⁸⁶ *I. Ferenc* és *V. Ferdinánd* arcképe, a Sárga szobában pedig *I. Ferenc Józsefet* osztrák tábornoki egyenruhában ábrázoló arckép függött (azonosítatlanok). A Kék teremben *Mária Terézia* (kat. sz.: 3.1.5.), *Lotharingiai Ferenc* (kat. sz.: 3.1.4.) és a császári

Kis szalon. Jobbra I. Ferenc József fiatalkori képe magyar ruhában (azonosítatlan). BTM Kiscelli Múzeum, lt. sz.: 60.395/15., neg. sz.: 25.372/6 × 9.

Az egykori déli tükörterem. Baloldalt Benczúr Gyula: Zita királyné koronázási díszöltözetben, az ajtó másik oldalán Benczúr Gyula: Ottó királyfi portréja (MNMTKcs, lt. sz.: 1887.) című képe.

pár gyermekeinek képe (kat. sz.: 3.1.10.) volt látható, akkoriban Meytens-művekként jelezve, ám ezek csak jó másolatok. Valószínűleg ezek őrizték meg leghívebben a XVIII. századi képanyag emlékét, kereteik mind eredetiek, rokokó stílusban faragottak, fehérre festettek, aranyozott díszítéssel. Nem találtam említést a kisebb arcképek elhelyezéséről, de számos egyéb, a Habsburg-család egyes tagjairól festett portré is helyet kapott itt. Az uralkodói portrék után az uralt föld képei következtek. Révész Imre *Alföld*-triptichonja, továbbá Telepy Károly és Molnár József korábban már említett tájképei is, valamint Spányik Kornél másolata Julius von Blaas *Gödöllői királyi vadászat* című festményéről (amely eredetileg Erzsébet dolgozószobájában volt). Ezen a fertályon alakították ki a szertartási terem egyik előszobájában a *Corvin Mátyás-könyvtártermet*, amely a publikum számára készült nyilvános Mátyás-emlékhely volt. (Az úgynevezett Hunyadi Mátyás-terem a krisztinavárosi szárnyban nem volt – vagy csak ritkán – látogatható.) A Corvin Mátyás-könyvtárteremben múzeumszerű elrendezésben számos Mátyás-relikvia jelent meg. Látható volt egy corvina, Mátyás két olajfestésű portréja (másolat Mantegna után és az ekkor Mányokinak tulajdonított arckép),⁸⁷ továbbá 1933–1944-ig itt volt a két jól ismert, Giovanni Dalmatának (Trau, 1445–?, 1509) tulajdonított, XV. századi fehér márvány relief *Mátyás királyról* és *Beatrix királynéről*. A kandallópárkányon állt Mátyás „velencei kristályserlege”, s itt volt kiakasztva egy XVI. századi flandriai kárpit is, I. Ferenc József ajándéka 1916-ból (kat. sz.: 3.4.2.). A kandallón helyezték el a Michelangelo Medici-síremlékéről vett *Hajnal* és *Este* szobrok kisméretű altwien-porcelán másolatát, továbbá egy könyvespolcon a magyar klasszikusok díszkiadású műveit. A szoba fő helyén *I. Ferenc József és Erzsébet királyné* márványbúsztye állt, Zala Györgytől (Alsólendva, 1858–Budapest, 1937).⁸⁸

Az ezután következő Rózsaszobáknak kétféle berendezése ismert. Eredetileg itt szerepelt Bihari Sándor *Programbeszéd* (kat. sz.: 3.4.35.)⁸⁹ és Wojciech (Adalbert) Kossak (Párizs, 1857–Krakkó, 1942), Európa-

3.4.35. Bihari Sándor: Programbeszéd, 1890.

2.1.69. Főlépcsőház a krisztinavárosi szárnyban, 1912. Lenti baloldalt Fadrusz János Atlasza (ma az OSzK díszlépcsőházában).

szerte ismert lengyel csataképfestő *Jelenet a königgrätzi csatából*⁹⁰ című képe. (Ez Miklós cárnak volt szánva ajándékol, de a háborús helyzet megakadályozta elküldését.) Később az egyik Rózsaszobát Rákóczi-emlékhelyként rendezték át. Ide került Mátyóki Ádám⁹¹ *II. Rákóczi Ferenc* és felesége, valamint két gyermekük portréja,⁹¹ továbbá itt állt Holló Barnabástól (Alsóhadony, 1865–Budapest, 1917) *a fejedelem* bronz lovasszobra.⁹²

Az egykori déli tükörterembe kerültek az 1916-os koronázásra emlékeztető festmények, Kukán Gézá⁹³ tól (Érsekújvár, 1890–Budapest, 1936) *IV. Károly*⁹³ *koronázási díszöltözetben*, valamint Benczúr Gyulától *Zita királyné koronázási díszöltözetben*⁹⁴ és *Otto királyi*-portréja, mindhárom 1917-ből.⁹⁵

A középső, kiugró rizalit után, az épület déli szárnyában következtek a királyi pár egykori lakosztályai, amelyek a 30-as években időnként látogathatók voltak. Itt kapott helyet a palota magyar képgyűjteményének java, köztük azok, amelyeket a király vásárolt egykor. A király szobáiban egy Kupeczky⁹⁶ és több Szinyei Merse-képet lehetett találni,⁹⁷ és itt volt Pataky László (Brád, 1857–Alvinc, 1912)

Király Ő Felsége kivonulása a hadgyakorlatra című alkotása (kat. sz.: 3.4.30.).⁹⁸ Az uralkodói apartmant a szárnysegédek szobája zárta, ezt Verescsagin már említett *Téli tájkép* című vászna díszítette. A királyné kis szalonját négy mitológiai csoport ékesítette (Rubens műhelyéből), hálószobájában XV. századnak tartott festmények, a királlyal közös reggelizőszobában francia csendéletek és tájképek voltak (azonosíthatatlanok). A magyar festők közül a királynéi szalonban Barabás Miklós, Brocky Károly (Temesvár, 1807–London, 1855), Zichy Mihály (Zala, 1827–Szentpétervár, 1906), Paál László (Zám, 1846–Charenton, 1879), Mednyánszky László (Beckó, 1852–Bécs, 1919), Benczúr Gyula, Vágó Pál és Munkácsy Mihály egyes művei szerepeltek (azonosíthatatlanok).

A krisztinavárosi szárnyban elhelyezett két különleges rendeltetésű helyiség – a Szent István- és a Hunyadi Mátyás-terem –, amelyek csak időnként voltak látogathatók, hivatása nem az ismeretterjesztés, hanem a reprezentatív emlékállítás volt. Berendezésük a „nemzeti iskola” kiteljesedése jegyében történt, a két megvalósult enteriőr a magyar historizmus csúcsa. Díszítésükben reprezentatív szerepet játszanak a XIX. században legrangosabb műnemnek tartott és évtizedeken át olyannyira áhitott nagyszabású történelmi képciklusok (mégma nem is valósultak meg maradéktalanul a tervezett kompozíciók; mint ismeretes, Benczúr *Mátyás-ciklusát* nyolcdarabosra szánták).

Ezek az úgynevezett „középnagyságú” helyiségek különös szerepüket méreteikkel is érzékeltették, kisebbek voltak, mint a közösségi termek, de a lakószobáknál nagyobbak. A kisebb Szent István-terem – mint Hauszmann írja – „intim kiképzést kívánt [...], részletfinomságot és színharmóniát [...], ezért választottam faanyagot, aranyozással, s majolika betéttel”.⁹⁹

A Szent István-terem fő attrakciója az *Árpád-házi királyokat és szenteket* ábrázoló tíz képből és két nagyméretű supraportából álló sorozat volt. Az iniciátor, Roskovics Ignác kartonjai után a „kőbe égetett képek”

Szalon Tornai Gyula: Salome táncja című képével (elpusztult). BTM Kiscelli Múzeum, lt. sz.: 60.395/10., neg. sz.: 25.370/6 × 9.

3.5.3. Roskovics Ignác nyomán
Nikelszky Géza: Szent László király,

pirogránit alpra készültek, a kivitelező Nikelszky Géza (Szatmárnémeti, 1877–Pécs, 1966). A pirogránit, egy rendkívüli keménységű majolika, amely szépen festhető és égethető, Zsolnay Vilmos szabadalma volt, ekkor mint elsőrangú magyar találmányt ünnepelték, s az 1900-as Párizsi Világkiállításon világhírt szerzett a magyar mérnököknek. A kivitelezés a pécsi Zsolnay gyárban történt, a palotával egy időben épülő Parlament és Nagyboldogasszony (Mátyás)-plébániatemplom ugyancsak pirogránit díszével együtt.

„A magyar király otthonának Szent István termét úgy díszíteni az Árpád házból származó hős királyok alakjaival, hogy ezek az alakok történetünk egy dicsőséges korszakát összes vonatkozásaikkal egyetemben, a lehető legnagyobb historiai hűséggel s mégis művészi fölfogással tükrözzék vissza, tagadhatatlanul egyike volt a legnehezebb föladatoknak” – írja Szana Tamás a *Vasárnapi Ujságban*, 1900-ban, a terem bemutatásakor megjelent cikké-

ben,¹⁰⁰ amelyben részletesen ismerteti a sorozatot. A Szent István-teremben az Árpád-ház tíz tagja jelent meg: *Szent Imre* (a szent ifjúság jelképe), *I. Béla* (az 1051–1052-iki nemes háború lelke), *Szent László, Kálmán, III. Béla, II. Endre* (az Aranybulla adományozója), *Szent Erzsébet, IV. Béla* (Budavár alapítója), *Szent Margit* és *III. Endre* (az utolsó Árpád-házi király), továbbá két csoportkép: *Szent István a keresztény vallást hirdeti* és *Szent István apostoli királlyá koronáztatása*.¹⁰¹ Az első nagyalakú, hármaskeretrel határolt kép közepén áll „...István, kezében kereszttel és Szent Móricznak a koronázási paláston is látható dárdájával, amely egy szöveget foglal magában a Krisztus keresztjéből. A király éppen a szé-

3.5.5. Oszlop részlete a Szent István-terem kandallójához.

kesfehérvári templom feléje tartott mintáját fogadja el kivételre, míg nevelője, Adalbert az egyház áldásait adja reá kísérőül térítői útján. A másik oldalon anyja, Sarolta támaszkodik Gizella királynéra, mellettük az egyháznak ajándékozott folszerelések, közöttük a Nemzeti Múzeumunkban látható román egyházi régiségek. A kompozíciót egy hívő s egy még kételkedő harcos alakja egészíti ki.” A másik képen „...István az előtéri harcosnak adja át koronázási jelvényeit, s a kormánypálczát és az ország almáját vevén kezébe letérdel, hogy a koronát hozó, s a beteg esztergomi érseket helyettesítő Asztrik a koronát a fejére tegye. Háta mögött püspökök tartják a pápai bullát, melyben az apostoli királyi cí-

hazi királyok sorozatért Roskovics az OMKT műcsarnokában megkapta a tavaszi tárlat aranyérmét is.¹⁰³ A fennmaradt mintadarabokból ítélve (kat. sz.: 3.5.1–3.) az angol preraffaeliták szépségkultuszát idéző, a Mátyás-templom szecessziós kezdeményezéseit folytató, rendkívül artisztikus kompozíciók voltak.¹⁰⁴

3.5.2. Roskovics Ignác nyomán Nikelszky Géza:
IV. Béla király, 1899.

3.5.5. Párkány részlete a Szent István-terem kandallójához.

met kapta, s e cím jelvényét, a kettős keresztet. A másik oldalon Czeba nádorispán s Kujár országbíró pallost, s az Árpádok czímerével díszített zászlót tartanak. [...] Ezek a terem két ajtaja fölé jönnek.” Szana véleménye szerint Roskovics igazi „művésztudós”, aki nemcsak a művészet barátainak, hanem a tudományos körök figyelmére és elismerésére is számot tarthat.

Mint megtudjuk, a festő történeti forráskutatást és régészeti munkát is végzett, a Nemzeti Múzeumban lerajzolta a régi sírokban talált ékszereket, fegyvereket és a kőkoporsók díszeit. Szőnyegdarabokat, házieszközöket, külföldi jelmeztani munkákat tanulmányozott, mindezt felhasználta a komponálás során, hogy meggyőző történelmi légkört teremtsen.

A terem megnyitását az uralkodó siettette, mert határozott kívánsága volt, hogy a magyar mesterek szerepeljenek az 1900-as Párizsi Világkiállításon, s Hauszmann a Szent István-terem berendezését ítélte megfelelőnek e célra.¹⁰² A Párizsból hazatért Árpád-

Szalón Pap Henrik: Zászlót himező lányok című képével (MNG, lt. sz.: 63.19T.). BTM Kiscelli Múzeum, lt. sz.: 60.395/5., neg. sz.: 28.591/6 × 9.

Szerencsére a Hunyadi Mátyás-teremből fennmaradt a két elkészült darab, a több mint négyméteres Benczúr Gyula-festmény, a *Mátyás fogadja a pápa követeit* (kat. sz.: 3.5.10.) és a *Mátyás király bevonulása Budára*.¹⁰⁵ Az alkotások az akadémizmus neoreneszánszba oltott példái, minden progressziótól távol álló mestermunkák, a XIX. századi historizmus végső kifutását érzékeltető művek – a XX. század első évtizedéből. A harmadik hatalmas Benczúr-kép, amely nem itt, hanem a hivatalos reprezentációt szolgáló helyiségben volt, a *Millenáris hódolat I. Ferenc József és Erzsébet királyné előtt* (1908), elégett.¹⁰⁶

Továbbhaladva, a krisztinavárosi szárny egyik nagy szalonjának falára Vajda Zsigmond festett a *dramai, az egyházi, a „lyrai”* és a *népies zenét* allegorizáló alakokat. Itt valósult meg végre a negyedszázada – az Operaház kifestése óta – hangoztatott kívánság, hogy ábrázolás készüljön a magyarság ázsiai muzsikájáról. Vajda ugyanekkor festette az Országház képviselői társalgójának dongaboltozatára a magyarok eredetének mítoszáat ábrázoló sorozatot, és a királyi palota energikus lendületű freskóciklusa a Parlamentben megpendített gondolatot viszi tovább, megkísérli a magyar őstörténet hiányzó képi világának megteremtését. A képciklus stílárís szempontból rendkívül érdekes lehetett, a fennmaradt képanyag szerint ez is a konzervatív és a progresszív irányzatok együttélését mutatta, mivel Vajdát, bármennyire is igyekszik a barokkos miliőhöz igazodni, szintén megérintette a szecesszió.

A krisztinavárosi szárnyban volt található a Szentkorona Gyűjteménye-kollekció legtöbb darabja. Ezek közül biztosan azonosítható a főhercegi ebédlő kandallója fölött elhelyezett, Újvári Ignáctól (Pest, 1860–Kisoroszi, 1927) származó *Szarvasbőgés* című kép, amely a palota ismert jegyzékeiben ugyan nem szerepel, de az enteriőrökről készült fotókon igen. Továbbá a krisztinavárosi szárnyban volt még a már említett darabokon kívül Karl Klette, id. Markó Károly (Lőcse, 1791–Villa Appoggi, 1860), Brodsky Sándor (Tó-

almás, 1819–Budapest, 1901), Kéméndy Jenő (Déva, 1860–Budapest, 1925), Mendlik Oszkár (Radvánc, 1871–Haarlem, 1963), Bruck Lajos (Pápa, 1846–Budapest, 1910), Pállik Béla (Nagymihály, 1845–Budapest, 1908), Neogrády Antal (Galsa, 1861–Alag, 1942), Aggházy Gyula (Dombóvár, 1850–Budapest, 1919), Révész Imre, Pentelei Molnár János (Dunapentele, 1878–Békésgyula, 1924) stb. több műve is. A felsorolt művészek egyike sem követte a haladó irányzatokat, de mind jól képzett, kvalitásos mester volt. A palota hivatalnokainak józan konzervativizmusa általuk megóvta a gyűjteményt a politikai ízléstelenségektől, aminek jelentkezése pedig komoly veszély volt.

Az esztétikai értékükért begyűjtött, divatos darabokon túl egy érdekes együttest is meg kell még említeni. A palota második emeletén a testőrgárda kapitányainak portrésorozata kapott helyet, amelynek festését már a XIX. században elkezdték. A portrék a historizálás mintapéldái, különösen a nagy gonddal megtervezett és ugyanilyen gondosan megfestett testőrtábornoki egyenruha fantasztikus megjelenése folytán (kat. sz.: 3.4.31–33.). Ezekből csak néhány élte túl az ostromot,¹⁰⁷ és akad köztük egészen jeles, az ábrázolt személyiségét szerencsésen megragadó konzervatíván reprezentatív darab is (Fejérváry-portré, kat. sz.: 3.4.31.). Szólni kell még a palotában 25 évig élő kormányzót, Horthy Miklóst és családját ábrázoló képzőművészeti alkotásokról. A család arcképeiből igen kevés maradt fenn, és nincs közöttük egyetlen figyelemreméltó darab sem, palotadekorációként szolgáló, unalmas, hivatalos portrék, amelyeket a XX. századi ruha kifejezetten jellegtelené tesz (kat. sz.: 4.1.1.).

Végül az egykori kápolna oltárképeit említeném. A Szent István- (1900-ig Szent Zsigmond-) kápolna főoltárképe, Benczúr Gyula: *Szent István felajánlja a koronát Máriának* (vázlata: kat. sz.: 3.4.1.) és a két mel-

Salon Eisenhut Ferenc: Gül baba halála című képével (elpusztult). BTM Kiscelli Múzeum, lt. sz.: 60.395/8., neg. sz.: 25.368/6 × 9.

lékoltáron: Túry Gyula (Cegléd, 1860–Budapest, 1932): *Szent Zsigmond*, valamint Hegedűs László (Sentes, 1870–Budapest, 1911): *A napkeleti bölcsek* című festménye feltehetőleg elpusztult az ostrom idején.¹⁰⁸ A hozzá csatlakozó benyilóban, a Szent Jobb-kápolnában a főoltár díszje volt Roskovics Ignác *Szent Istvánt* merev tartásban ábrázoló, erősen lineáris, szecessziós aranyozta képe.¹⁰⁹

A bombázások után ez csodával határos módon megmaradt, az 1950-es években, a bontások során verték szét. Ennek az akciónak véletlenül tanúja volt a balatonalmádi plébános, aki a megmaradt darabokat berakta a kocsjába és elvitte az almádi templomba, ahol helyreállították és mind a mai napig nagy kegyelettel őrzik (sajnos Lotz Károly neve alatt). Ebben a kápolnában őrizték meg a híres Pollaiuolo-féle kazulát, amely ma a Magyar Nemzeti Múzeumban található. Erről is azt hitték, hogy elégett, de szerencsére megmenekült.¹¹⁰

A bombázások után megmaradt művek szétszóródtak, különféle állami intézmények ékesítésére hordták el őket, egy részük múzeumba került.¹¹¹ A XX. századi újjáépítések idején senki sem gondolt arra, hogy az újkori palota múltjára, eredeti rendeltetésére utaló enteriőrökből bármit is megőrizzen vagy helyreállítson, úgy, ahogyan Európa több elpusztult (majd később újjáépített) uralkodói rezidenciájában tették. Ma pedig a közönség egyre csak keresi a volt királyi termeket.

JEGYZETEK

1. HAUSZMANN, 1912.
2. VOIT, 1955. A budai palotába juttatott berendezési tárgyak Voit által vizsgált XVIII. századi leltári után a jelen számban közölt 1796-os leltár, valamint a XIX. századiak, amelyek a bécsi Hofmobiliendepot gyűjteményében található (lásd Ilsebill Barta-Fliedl cikkét kötetünk 371–376. oldalán), még feldolgozatlanok.
3. GARAS, 1968a, GARAS, 1969.
4. YBL, 1956b.
5. A palota képanyagát az 1880-as évektől kezelik egy egységként. A XIX. században a „Szentkorona Gyűjteménye” néven emlegetik, 1920-tól „A Magyar Korona Gyűjteménye” néven. Az elnevezéssel hangsúlyozni kívánták, hogy az anyag nem a király tulajdona. (Viszont a palotából kölcsön adott, különféle kiállításokon szereplő darabok mellett következetesen „királyi Ő Felsege tulajdona” megjelölés szerepel.) A 600 darabos szám kizárólag az ingó képzőművészeti alkotásokra vonatkozik.
6. A dolgozatban felhasznált útikönyvek és ismeretterjesztő cikkek többek között: SCHAMS, 1821, 1822; FELDMANN, 1827; CSAPLOVITS, 1829, 171–172.; TSCHUSCHKA, 1836, 278–279.; NOVÁK, 1837; MAILÁTH, 1839, 1119–1122., 1127–1129.; KOHL, 1842; MOSHAMER, 1843; Királyi Palota Budapest. Vezető a palotához. Budapest, é. n. (1928); MESTERHÁZY, 1929; Der ungarische Reichstag. Turistakalauz. Budapest, é. n. (1938).
7. VU, 1885. április 5., 222.
8. VOIT, 1955, 225.
9. A királynő Szent István-tisztelete régi Habsburg-hagyomány; lásd I. Miksa innsbrucki síremlékét (Hofkirche), amelynek szoborosozata Szent István figurájával kezdődik (Karl V. Kunsthistorisches Museum, Bécs, 2000. Kiállítási katalógus.). A budai munkálatok közvetlenül a pozsonyi vár kápolnájának díszítése után történtek (SÁSKY, 1980, 129.).
10. Az eredeti oltárkép a Hauszmann-féle átépítéskor elkerült a palotából, azóta lappang. Vinzenz Fischer székesfehérvári főoltárképe a palotabeli festmény variánsa, amelyen jól érvényesül a barokkban megjelenő klasszicizmus (GARAS, 1955, 43.).
11. NOVÁK, 1837, 60.
12. SCHAMS, 1821, 214.
13. Az *Adreßbuch der Stadt Pesth auf das Jahr* (Ofen, 1803) még nem ír képekről a palota ismertetésekor, J. K. RÖSLER 1809-es kalendáriuma sem, míg a kamara épületénél viszont kitér erre is. SCHAMS 1821-es és 1822-es útikönyvében már megemlíti a nádor képgyűjteményét, és ígéri, hogy még részletesen szól róla (214.), sajnos ezt sohasem tette meg. Néhány konkrét műalkotást (Dürer: *Férfiarckép*), valamint a nádor értékes miniatűr- és metszetgyűjteményét említi a kastély ismertetése során: TSCHUSCHKA, 1836, 278.
14. *A mórno; Egy török ifjú*. BARTFAI SZABÓ, 1930, 589.
15. BARTFAI SZABÓ, 1930, 598. Széchenyit 1835-ben festette le Anton Einsle, a portrét Tomala Ferdinánd műkereskedő másolatban és metszetben sokszorosította (Gróf Széchenyi képe = *Honművész*, 1835, 118.). A képet Einsle 1836-ban a Bécsi Akadémia éves kiállításán bemutatta, 320. sorszám alatt. Valószínűleg e mű egy példánya került a nádornak.
16. Tschuschka még ott látta: TSCHUSCHKA, 1836, 278.
17. MELLER, 1906; CSATKAI, 1970, 24–40. A Csatai-cikkben közölt antik jelenet (magántulajdon) e sorozatról való lehetett.

18. LUDÁNYI, 1979.
19. KOLBE, 1992, 65.
20. Biztosan nádori tulajdon volt Warschag Jakab (műk. 1827–1855 körül): *Krisztinavárosi részlet a rác és plébániatemplommal, 1835.* Vászón, olaj, 54 × 70 cm, jelzés: „Jakob Warschag, Pest, 1835” (KREMMER, 1922, 283. sz.). Még a XX. század elején elpusztult. A kép párdarabja: Warschag Jakab: *Kilátás a Ferdinánd (tabáni) kapuból a Tabán városrésze, 1836.* Vászón, olaj, 71 × 56 cm, jelzés jobbra lent: „Warschag Pest 1836”, BTM Fővárosi Képtár, lt. sz.: KM.68.62.
21. RÓZSA, 1953, 105.; RÓZSA, 1959, 61–67.
22. YBL, 1956b, 314.
23. YBL, 1956b, 312.
24. A Pesti Műegylet által 1863. február 22–március 25-ig kiállított művek lajstroma. Pesten, 1863, kat. sz.: 9. (ár nélkül), a mű tulajdonosa Heckenast Gusztáv.
25. Peter Johann Nepomuk Geiger: *Egy kép Magyarország fénykorából (Mátyás király tudósai és művészei körében, Mátyás király könyvtárában).* Vászón, olaj, 172 × 245 cm, jelzés jobbra lent: „P. J. N. Geiger”. SzM, lt. sz.: 1.700.168. Az alábbiakban, a 447–453. oldalon közölt, a palota megmaradt műveinek 1948-as leltárában (a továbbiakban: 1948-as leltár) a 172. sz.
26. GARAS, 1969, 195.
27. *Az 1861-iki országgyűlés megnyitása (Április 6-án).* = VU, 1861. április 26., 185.
28. *Sürgöny,* 1865. december 16.; továbbá: *Pesti Napló,* 1865. december 19.; VU, 1865. december 17., 649.
29. REMELLAY, 1865, 60., 129.
30. Az 1948-as leltárban 159. sz. Vászón, olaj, 510 × 760 cm, jelzés jobbra lent: „Eduard Engerth, 1865”. SzM, lt. sz.: 92.5.B. A kép a II. világháború óta feltekerelve fekszik a Szépművészeti Múzeum raktárában (B. SZABÓ, 1997, 163–169.).
31. ENGERTH, 1994, 48.
32. VU, 1865. november 12., 580.
33. B. SZABÓ, 1997, 163–169. Kérem a teljeset, nincs meg az Irodalomban!!!
34. *I. Ferenc József* másodpéldánya a BTM Fővárosi Képtárban, lt. sz. nélkül; *Erzsébet királyné, 1870.* Vászón, olaj, 253 × 158 cm, jelzés: „Heinrich Ede, Csá: és kir. Udvari Festész 1870 Bécsben”. BTM Fővárosi Képtár, lt. sz. nélkül.
35. MTA MKI MDK cédulagyűjteménye.
36. *I. Ferenc József, 1865.* Vászón, olaj, 235 × 152 cm, jelzés jobbra lent: Heinrich monogramja „(Pesten) 1865”. Álló alakos kép, a császár ruhája: fehér, aranydíszes, combig érő kabát, bíborpalást hermellinnel, mellén az aranygyapjas, a Szent István-, a Mária Terézia- és a Ferenc József-rendjellel, jobbában jogar, baljával a mellette levő asztalra támaszkodik, melyen a koronázási jelvények láthatók. BTM Fővárosi Képtár, lt. sz.: 51.1179.1.
37. SZALAY, 1911, kat. sz.: 122. (MNMTKcs, lt. sz.: 56.1292.); *Ő felségeik 1866. január 29-iki bevonulása. A királyi pár a budai lánchídfőnél.* A Buda város által átadott emlékalumból (SZALAY, 1911, kat. sz.: 125.).
38. MTA MKI MDK cédulagyűjteménye. A képet nem sikerült a palota anyagában azonosítani, az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumban, a királyné rekonstruált dolgozószobájában függött akvarell vázlata, a *Koronázási kardvágás a Ferenc József téren 1867. június 8-án* című kép, jelzése szerint „természet után festette Heinrich E.” SZALAY, 1911, 80.
39. *Fővárosi Lapok,* 1869. október 13., 981.
40. Kovács Mihály: *Erzsébet királyné, 1869.* Vászón, olaj, 255 × 159 cm, jelzés balra középen: „Festé Kovács Mih. 1869”. BTM Fővárosi Képtár, lt. sz. nélkül.
41. Liezen-Mayer portréját az uralkodóról az idézett XX. századi útikönyvek említik a palotában.
42. Az 1948-as leltárban 158. sz. Engerth E.: *Ferenc József és Erzsébet koronázása.* Vászón, olaj, 430 × 355 cm, jelzés jobbra lent: „Eduard Engerth 1872”. SzM, lt. sz.: 1.92.6.B. A mű Doby Jenő *Koronázási díszalbum*ának lapja után készült, metszette: Vinzenz Katzler (Bécs, 1823–Bécs, 1882). 1945 után ez a mű is sokáig osztozott a másik palotabeli Engerth-kép, a *Győzelem Zentánál* szomorú sorsában. A II. világháború előtt feltekerve vászón évtizedekig feküdt elfeledve a Szépművészeti Múzeum raktárában, és mindenki azt hitte, megsemmisült. Ma ez a kép újra látható a Gödöllői Királyi Kastélymúzeumban. A festmény előképe Dux Adolf: *Koronázási díszalbum*ában jelent meg (Pest, 1867) Kollarz Ferenc (Josetov, 1829–Bécs, 1894) metszetében.
43. Az 1948-as leltárban 147. sz.
44. VU, 1886. december 5-i ismertetője szerint (788.): „A királynétól jobbra: Lord Buchanan (a bécsi angol nagykövet), gróf Andrássy Gyula, gróf Keglevich István, gróf Dessewffy Aurél. Az álló, illetve ülő személyek: Lipót bajor herceg, gróf Esterházy Miklós József, báró Wenkheim Béla, Pázmándy Dénes, Tihanyi Ferenc, Jankovich Miklós, Éber Nándor, báró Rudics József. A király mögött Holms, a királyné lovaszmestere, a négyes álló csoport: gróf Festetics Tasziló, gróf Festetics Pál, Tisza Lajos, gróf Károlyi István, mögöttük balra Liechtenstein Sándor herceg kísérete. A fa mellett gróf Baththyány Elemér, Harkányi J., Simonyi Lajos, Blaskovics Ernő, Rohonczy Géza, gróf Szapáry Iván, gróf Keglevich Béla, gróf Szapáry Imre, Czertwertinsky herceg, gróf Sztáray István, gróf Szapáry Géza és a kislány, Van-Son Mici.” Idézi: RÓZSA, 1977, 35., 49. kép. A mű több példányban készült el.
45. SZALAY, 1911, 78–79. Az 1948-as leltárban: 12., 13., 14., 15. sz. A képek nem szerepelnek a Koschaztky-monográfia (KOSCHAZTKY, 1975) oeuvre-katalógusában.
46. SZALAY szerint „J. Jakob” műve (1911, 81.). Feltehetőleg Barabás Miklós 1855-ben készült festményének másolata, amely a királyné megbízására készült (BÍRÓ, 1944, 272., 1639. tétel).

47. A király 1882–1910-ig való vásárlásait az OMKT anyagából közli: SZMRECSÁNYI, 1911, 132–135.
48. A képeket dr. Királyfi Ármin, Mészöly ismert gyűjtője már megvásárolta, de lemondott róluk a trónörökös javára (VU, 1881. május 29., 352.). Az 1948-as leltárban található 29. tétel azonos lehet a trónörökös által megvásárolt egyik Mészöly-művel. A millenniumi kiállítás 930. szám alatti képe (lásd 69. jegyzetet) valószínűleg egy újabb darab; v. ö.: „*A Balaton Szántódnál, 1882–83, vászon, olaj, 83,8 × 141 cm, jelzés balra lent: »G. de Mészöly Paris«*, SZM letét”-ként jelzett művel. Közli: RAJNAI, 1953, XL. tábla.
49. VU, 1881. április 3., 219. Az 1948-as leltárban 66. sz.
50. VU, 1881. augusztus 21., 480. A kép a háború után először a volt elnöki palota raktárába, majd 1949. december 9-én a külügy-minisztériumba (MOL, K. 588.820/1949.), végül az MNG gyűjteményébe került.
51. IPOLYI, 1887, 321., 339.
52. VU, 1882. december 3., 478.
53. VU, 1882. december 10., 798.
54. A király 1887-ig 68 500 forintnyi alapítványt tett, valamint az egyházfestészeti pályadíjak összegét is ő biztosította. Az Orsz. Magyar Képzőművészeti Társulat negyedszázados történetének rövid vázlata. Budapest, 1887.
55. Az 1948-as leltárban 92. sz.
56. Az 1948-as leltárban 110. sz., MNG, lt. sz.: 51.543.
57. VU, 1887. december 4., 820.; TURCSÁNYI, 1938, 104., kat. sz.: 383. A kép feltehetőleg háborús veszteség. Jelen kötetünk Kókay György által közölt, az 1945-ös háborús károkat összegző jegyzékében (a továbbiakban: Háborús károk 1945-ös jegyzéke; lásd a 297–321. oldalon) a 150., 194. és 222. sz. alatt feltüntetett Molnár-művek egyike lehetett a szobán forgó kompozíció. Az 1948-as leltárban az 56. sz.: „Molnár J: Tengerszem, olajf., 118/147” *A kőpataki tó a késmárki csúccsal* (vászon, olaj, 116 × 145 cm, jelzés balra lent: „Molnár J.”, MNG, lt. sz.: F.K./723.) képpel tűnik megegyezni.
58. Az Ezredéves, 1896b katalógusban 620. és 639. tételszám alatt szereplő művek (lásd a 69. jegyzetet) azonosnak tűnnek az 1948-as leltárban 117. és 167. sz. alatti kompozíciókkal. Kazinczyt idézi: SZABÓ, 1994, 42.
59. Képes tárgymutató az OMKT 1890. évi téli kiállításához. Budapest, 1890, kat. sz.: 128. (SZALAY, 1911, 79.), az 1948-as leltárban 59. sz.
60. VU, 1892. június 26., 450.
61. VU, 1887. november 30., 780.
62. VU, 1900. december 9., 820.
63. E mű nem maradt a palotában. Az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumban a fényképe volt kiállítva (SZALAY, 1911, kat. sz.: 93. és 131.). Az eredetije a laínzi vadászkastélyba került (Hermes-villa, Bécs), a király dolgozószobájában levő kandalló fölél, ma lap-pang.
64. Talán azonos az 1948-as leltár 151. vagy 175. sz. tételével.
65. A kép az 1948-as leltárban már mint másolat szerepel a 17. sz. alatt.
66. VU, 1892. június 26., 450.
67. Színeitől több kép is került a palotába, elsősorban a király környezetébe, például az *Oculi* (MNG, lt. sz.: 5207.; a továbbiakban lásd az 1945-ös jegyzékben és az 1948-as leltárban). Kardos Gyulától a *Meglepetés* című kép volt a palotában. Mindkettő szerepelt a millenniumi kiállításon (lásd a 69. jegyzetet).
68. VU, 1896. február 16., 108.
69. VU, 1896. április 19., 252. A palota gyűjteményéből az Ezredéves, 1896b katalógusban szereplő művek: 474. Eisenhut Ferenc: *Gül baba halála*, olajfestmény (IV. képtábla, 1881-ben az OMKT nagydíja, 1886-ban állami nagy aranyérem); 490. Margitay Tihámér (Jenke, 1859–Budapest, 1922): *Mézesetek*, olajfestmény (1889-ben a párizsi világi kiállítás díszoklevele és az OMKT 300.– Ft-os díja, 1890-ben Budapesten Ráth-díj, 1891-ben a berlini nemzetközi kiállítás díszoklevele); 604. Telepy Károly: *Kőpatak a lomnici csúcs alatt*, olajfestmény; 620. Telepy Károly: *Poprádi tó*, olajfestmény (2000.– Ft); 623. Bruck Miksa (Pest, 1863–Budapest, 1920): *Erdőben*, olajfestmény; 639. Telepy Károly: *A lomnici csúcs*, olajfestmény (3000.– Ft); 643. Koroknyai Ottó (Pest, 1856–Budapest, 1898): *A javithatatlan*, olajfestmény; 647. Halmi Artúr (Pest, 1866–New York, 1939): *Titkos esküvő*, olajfestmény; 685. Ipoly Sándor (Pest, 1858–Budapest, 1902): *Krisztus megteríti a hitetlen Tamást*, olajfestmény (1895); 699. Feszty Árpád: *Siratóasszonyok Krisztus sírjánál*, olajfestmény; 732. Pállik Béla: *Delelő tehének*, olajfestmény; 737. Aggházy Gyula: *No ne izéljen*, olajfestmény; 742. Dudits Andor (Pest, 1866–Budapest, 1944): *Pleine parade*, olajfestmény; 787. Margitay Tihámér: *Utolsó szerelem*, olajfestmény (1894-ben az OMKT 4000. koronás díja); 799. Vastagh György: *Kivert bika*, olajfestmény (2000.– Ft, a kiállításból vették meg, további két munkája már a király birtokában); 815. Zemplényi Tivadar (Eperjes, 1864–Budapest, 1917): *Templomban*, olajfestmény; 830. Tahi Antal (Pest, 1855–Budapest, 1902): *Kellemes hírek*, olajfestmény; 846. Karvaly Mór (Ungvár, 1860–Merán, 1899): *Egy kis pihenő*, olajfestmény; 871. Mannheim Gusztáv: *Udvar belseje Caprin*, olajfestmény; 906. Pataky László: *Király Ő Felsége kivonulása a hadgyakorlatra*, olajfestmény (a kiállításból vették meg); 908. Vágó Pál: *Eső után*, olajfestmény; 925. Aggházy Gyula: *Lacikonyha*, olajfestmény; 945. Vágó Pál: *Menekülők*, olajfestmény; 930. Mészöly Géza: *Balatonai táj*, olajfestmény (1883-ban Münchenben aranyérmes, Budapesten az OMKT nagydíját kapta); 973. Jankovits Gyula: *Libatolvaj*, (1891, gipsz, LXIX. tábla). A katalógus ismertető szövegeiben megemlített palotabeli művek: Brodszky Sándor (Toálmás, 1819–Budapest, 1901): *A Balaton zalamegyei partján*, olajfestmény; Skutetzky Döme (Dominik, Skutecky; Kisgajár, 1850–Besztercebánya [Banská Bystrica], 1921) három képe; Tornai Gyula (Görgő, 1861–Buda-

- pest, 1928): *Salome tánca, Készülődés a reggelihez*, olajfestmény; Spányi Béla két festménye; Loránfi Antal (Kecskemét, 1856–Budapest, 1927): *Kígyóval küzdő fiú, Első lecke* (szobrok); Ebner Lajos: *Hazatérő aratók*, olajfestmény; Koszkol Jenő (Dorog, 1868–Budapest, 1935) két vízfestménye, az egyik csendélet, a király a kiállításból vette meg; Stetka Gyula (Királylelőhota, 1855–Budapest, 1925) egy olajképe; Molnár József több tájképe; Vastagh Géza (Koloszvár, 1866–Budapest, 1919) két olajképe; Kelety Gusztáv (Pozsony, 1834–Budapest, 1902) egy tájképe, továbbá Kardos Gyula és Szinyei 65. jegyzetben említett képei. A millenniumi kiállítás katalógusában a palota anyagából kölcsönzött művek a „király Ő Felsőének tulajdona” megjegyzéssel szerepelnek, a múzeumi gyűjteményekből bemutatott darabokat pedig állami tulajdonként jelezték.
70. Ezredéves, 1896a. Míg a millenniumi kiállítás előkészületeinek és lezajlásának nagy szakirodalma van, addig a bontás utáni állapotokról eddig nem sikerült összegzést találni.
71. Kir. Várép. Biz. I/3a. 1899 okt. 24. LXVI. ülés. BFL. A jelzett mesterek közül többen kimaradtak.
72. Hauszmann levele a Királyi Várépítési Bizottsághoz, 1900. november 29. BFL, Kir. Várép. Biz. II/3b, 75/1900.
73. A kezdeményező özv. gróf Andrássy Aladárné sz. Wenckheim Leontine bárónő, örögróf Pallavicini Edéné sz. Majláth Adél grófnő és gróf Batthyány Lajosné sz. Andrássy Ilona grófnő, valamint Ferenczy Ida asszony (SZALAY, 1911, 12.). A múzeum állománya (emléktárgyak, képek, szobrok, könyvek, nyomtatványok) a kezdetektől folyamatosan gyarapodott, az 1930. év végére 1946 db volt. Az emlékmúzeum önálló javadalmazással nem rendelkezett, a Magyar Nemzeti Múzeum részét képezte, céljaira a krisztinavárosi szárnyban először két, majd három termet és egy dolgozószobát adtak át. Vezetője: dr. Iszó Kálmán főkönyvtárnok, a Zene- és történelmi Osztály igazgatója volt (Magyar Minerva. A magyarországi múzeumok, könyvtárak, levéltárak, tudományos intézetek stb. évkönyve, VI., 1930–1931. Budapest, 1931.). A múzeum a várkapitányság alatt fél szinttel helyezkedett el, a gyógyszerár mellett. A várkapitánysághoz a várpalota és a hozzá tartozó épületek építészeti, állagmegóvási, karbantartási ügyei tartoztak. Hivatalt helyiségei a földszinten, a Dunára néző épülettömbben (mai D épület) voltak (BANGHA, kézirat).
74. Russ két képe az Erzsébet Királyné Emlékmúzeum harmadik termében, 8. (Andrássy Dénes ajándéka) és 13. sz. alatt (vétel), Wagneré 19. sz. alatt (vétel). Szalay, 1911, 83–85. A Wagner-portrét 1865-ben rendelte meg a Nemzeti Képcsarnok Alapítói Egyesület a Nemzeti Múzeum számára közadakozásból.
75. MI, 1900, 104–110.; 1903, 164–198.; 1905, 167–768.
76. A gipsz változatot a király vásárolta meg 1891-ben (Ezredéves, 1896b, 973. sz.). A márvány változat a háborús károk 1945-ös jegyzékében 249. sz. alatt. A szobor eleinte a krisztinavárosi szárny lépcsőházában volt elhelyezve.
77. A háborús károk 1945-ös jegyzékében 178. sz. alatt.
78. A háborús károk 1945-ös jegyzékében 323. sz. alatt. A kárpitok egy része mégis előkerült, lásd Rózsa György cikkét jelen kötetünk 361–370. oldalán.
79. A kárpitokkal kapcsolatos levelezés: Hauszmann – a művezetőségnek, 1902. február 6., július 2., 1903. június 3.; Podmaniczky-nak, 1902. augusztus 28. BFL, Kir. Várép. Biz. iratai, II. 3/b, 1902/18.
80. A háborús károk 1945-ös jegyzékében: „185. Lengyel R. E.: H. M. [Horthy Miklós] bevonulása, olajf., 1.000,-”.
81. A háborús károk 1945-ös jegyzékében: „186. Spányi B.: Vajdahunyad, olajf., 1.000,-; 187. Spányi B.: Budavára, olajf., 1.000,-; 188. Spányi B.: Visegrád, olajf., 500,-”.
82. A bizottság tagjai: Podmaniczky Frigyes báró, elnök, Apponyi Lajos gróf, magyarországi udvarnagy, Rupp Imre előadó, Hauszmann Alajos művezető építész és Bakos János építési ellenőr. BFL, Kir. Várép. Biz. II/3.5. 75/1900.
83. YBL, 1938, 374–377.
84. A 72. jegyzetben hivatkozott levélben.
85. A háborús károk 1945-ös jegyzékében 183. és 184. sz. alatt.
86. A tizenhét éves Ferenc József-képet vesd össze Marastoni Jakab (Velece, 1804–Pest, 1860): *I. Ferenc József képmása*, vászon, olaj, 136 × 96 cm, jelzés jobbra lent: „J. Marastoni pinx. Pestini 1850”, MNMTKcs, lt. sz.: 2079. Származás: ajándék 1950-ben, a Pázmány Péter Tudományegyetemtől. A szóban forgó mű ezzel azonos vagy másodpéldány. Az osztrák tábornoki egyenruhás képet vő. a 36. jegyzetben szereplő művel.
87. A királyi várpalota Corvin Mátyás-könyvtártermében elhelyezett Mátyás-ábrázolások: BALOGH, 1940 I. kötetének 488. oldalán a 21. sz. és 520. oldalán a 61. sz. kép. A 21. kép: Felsőolasz festő Mantegna után: *Mátyás portréja*, olasz magántulajdonból vásárolta lord Rothermere 1930-ban, és Horthy Miklósnak ajándékozta 10 éves kormányzói jubileumára. A 61. sz. kép: Ismeretlen német festő (XVIII. század): *I. Mátyás király*, akkoriban Mányoki Ádámnak tulajdonítva. Balogh 21. sz. képe az 1948-as leltárban hagyományosan Boltraffióként azonosítva (“43. Mátyás király, olajfestm., fára [húzva], 40/50 cm”. SZM, lt. sz.: 9714.). Balogh 61. sz. képe az 1948-as leltárban hagyományosan Mányokitól származtatva (“23., Mátyás király, olajfestm., 75/100 cm”. MNMTKcs, lt. sz.: 1908.). A Dalmata-domborművek 1933–1944-ig voltak itt elhelyezve.
88. A háborús károk 1945-ös jegyzékében 254. és 256. sz. alatt.
89. A palotagondnokság vásárlása az 1902. évi téli tárlaton (az OMKT téli kiállítása, 1902/3, Budapest, 1902, kat. sz.: 370.). Kiállítva 1906-ban mint a király tulajdona (Bihari-kiállítás katalógusa, 1906, OMKT, Budapest). E katalógusban további képek a palotából: 6. sz. *Csalamádé gyűjtés* (1900), 7. sz. *Biró előtti* (1886). A háborús károk 1945-ös jegyzékében Biharitól: „143. Erzsébet kné, ol., 3000,-”.
90. A háborús károk 1945-ös jegyzékében 170. sz. alatt.
91. Az 1948-as leltárban: „54. Mányoki Á. II. Rákóczi Ferenc, 55/78 cm; 55. Mányoki Á. Rákóczi Ferencné, 65/80, cm”. A háborús károk 1945-ös jegyzékében: „189. Ismeretlen: Rákóci fia, olajf., drb. 2, 2.000,-”. A másik gyermek portréjáról sem az 1945-ös, sem

- az 1948-as leltárban nincs adat. A gyermekek portréja közölve: KÖPECZI-R. VÁRKONYI, 1976, 18. sz.: Rákóczi József, 19. sz.: Rákóczi György, „egykor magántulajdonban” megjelöléssel. A Rákóczi-portré valójában László Fülöp 1895-ös drezdai másolata (MNMTKcs, lt. sz.: 532.; NYÁRI, 1893, 226.). A feleség tévesen volt meghatározva (MNMTKcs, lt. sz. 1910.; BÜZÁSI, 1996, 91.
92. A kassai Rákóczi-emlék pályázatra benyújtott, meg nem valósult szobor kismintája. A háborús károk 1945-ös jegyzékében: „265. Holló B.: II. Rákóczi F. 3.000.–”.
93. A háborús károk 1945-ös jegyzékében 141. sz. alatt.
94. Zita királyné arcképe (1917), lappang. Képe közölve: BENCZÜR, 1921, 85. sz.
95. Az 1948-as leltárban: 140. sz. alatt. MNMTKcs, lt. sz.: 1887.
96. Az 1948-as leltárban: 63. (104.) sz. alatt.
97. Az 1945-ös jegyzékben nincs feltüntetve elpusztult Szinyei-kép. Az 1948-as leltárban szereplő Szinyei-művek: 1., 19., 37., 42. sz. alatt.
98. Az 1948-as leltárban 168. sz. alatt, és lásd a 69. jegyzetet.
99. HAUSZMANN, 1900c, 265–266.
100. SZANA, 1900, 245–247.
101. HAUSZMANN, 1900b, 105–109.; HAUSZMANN, 1903, 161–196.
102. A párizsi világtárlat. = VU, 1900. április 29., 262–265.
103. VU, 1900. június 3., 366. A Párizsi Világkiállítás aranyérmét nem kapta meg, pedig számítottak rá.
104. Bemutatva az OMKT tavaszi kiállításán, 118., 327. sz. (Tárgymutató az OMKT 1900. évi tavaszi kiállítására. Budapest, 1900., Műcsarnok, 1900); a háborús károk 1945-ös jegyzékében 175., 176. sz. alatt.
105. Az 1948-as leltárban 169. és 170. sz. alatt. Az 1921-es Benczúr-kiállításon szerepelt a tervezett sorozat teljes vázlatanyaga (BENCZÜR, 1921): 254. *Mátyás tudásai körében*; 255. *Mátyás fogadja a pápa követeit*; 256. *Mátyás, az igazságos*; 257. *Mátyás és Beatrix esküvője*; 258. *Mátyás és Holubár*; 259. *Mátyás művészei körében*; 260. *A diadalmas Mátyás*; 261. *Mátyás királlyá választása a Duna jegén*. A kiállításon Benczúr tanítványaitól bemutatott képek, amelyek a palota gyűjteményében voltak ekkor: 113. Jászay József (XX. század első fele): *Ős vadász*; 151. Ipoly Sándor (Pest, 1857–Budapest, 1902): *Krisztus és a hitetlen Tamás*; 156. Gyügyei Nagy Zsigmond (Nagybánya, 1872–Budapest, 1932): *Az utolsó falat kenyér*; 162. Bruck Miksa: *János főherceg orthi kastélyából*.
106. Képe közölve: BENCZÜR, 1921, 88. sz.; a háborús károk 1945-ös jegyzékében 133. sz. alatt.
107. A háborús károk 1945-ös jegyzékében: „168. Ismeretlen: Par[ancs]nokok arcképei, drb. 6, 1.200.–”.
108. Az elpusztultként számon tartott főoltárkép variációja ma a Szent István-bazilika jobb oldali mellékolttárán, egy variáció pedig a MNG-ban található. Nincs kizárva, hogy a MNG példánya a mégis megmenekült palotabeli mű. Kiállításunkon az oltárkép vázlata szerepelt (kat. sz.: 3.4.1.).
109. A háborús károk 1945-ös jegyzékében: 125. sz. és 126. sz. alatt; PUSZTAI, 1986, 79–80.
110. A háborús károk 1945-ös jegyzékében: 327. sz. alatt. 1886-ban Ferenc József a foinjai (Bosznia) ferences rendi kolostorból vásárolta a Corvin Mátyás-féle miseruhát, azzal a céllal, hogy a magyar királyok koronázásakor használják és a budai királyi palotában őrizték. A miseruhát dr. CZOBOR Béla ismertette meg a nagyközönséggel (= VU, 1886. február 28., 157.): MNM Újkorri Osztály, lt. sz.: T.1981.197.
111. A Szentkorona Gyűjteménye – a palota képei – a kutatás jelenlegi fázisában nem azonosíthatók maradéktalanul. A következő képeket az OMKT kiállításain vásárolták, 1902–1906-ig, tehát ezek biztosan a palotában voltak: „Vásárlások a királyi várpalota számára. 1902: 1. Skutetzky Döme: *Rézolvastás*, olajfestmény; 2. Tornai Gyula: *Háremőr*, olajfestmény; Tornai Gyula: *Olcso szőnyeg*, olajfestmény; 4. Jászay József: *A vadász*, olajfestmény; 5. Nádler Róbert: *Kairói kávéház*, olajfestmény; 6. Nádler Róbert: *Kisoroszi melletti részlet*, olajfestmény; 7. Nádler Róbert: *Takácsház Gossensassban*, olajfestmény; 8. Neogrády Antal: *Őszutó*, olajfestmény; 9. Vaszary János: *Részes aratók*, olajfestmény; 10. Mendlik Oszkár: *Hullámtörés*, olajfestmény; 11. Aggházy Gyula: *Holdas éj*, olajfestmény; 12. Brunningeni Flesch Ludmilla: *Munkánál*, olajfestmény; 13. Ujházy Ferenc [Szolnok, 1827–Budapest, 1921]: *Csendélet*, olajfestmény; 14. Telepy Károly: *A Balaton Fonyódnál*, olajfestmény; 15. Hány Gyula [Zalaegerszeg, 1864–Budapest, 1946]: *A Canal grande*, olajfestmény; 16. Hány Gyula: *Részlet Tirolból*, olajfestmény; 17. Hány Gyula: *A Márk templom kapuja*, vízfestmény; 18. Hány Gyula: *Részlet a Szt. Márk templomból*, vízfestmény; 19. Vastagh Géza: *Baromfiudvar*, olajfestmény; 20. Révész Imre: *Az Alföld*, olajfestmény; 21. Br. Mednyánszky László: *Hegyi tó*, olajfestmény; 22. K. Spányi Béla: *A gályai két királyiöltögy*, olajfestmény; 24. Aggházy Gyula: *Vonósnégyes holdvilágnál*, olajfestmény; 25. Telepy Károly: *Santa Croce mellől*, olajfestmény; 26. Id. Vastagh György: *Esti Újság*, olajfestmény; 27. Id. Vastagh György: *Szénagyűjtő leány*, olajfestmény; 28. Id. Vastagh György: *Enyelgés*, olajfestmény; 29. Nagy Zsigmond: *Pázmán Péter*, olajfestmény; 31. Róna József: *Koszorút fonó leány*, bronzszobor; 32. Bruck Lajos: *Könyvtárban*, olajfestmény; 33. Telepy Károly: *Ködozlás a Balatonon*, olajfestmény; 34. Zemplényi Tivadar: *Aggódás*, olajfestmény; 35. Deák Ebner Lajos: *Vadvirágok*, olajfestmény; 36. Bihari Sándor: *Programbeszéd*, olajfestmény; 37. Telepy Károly: *Juhakol Ventén*, olajfestmény; 1903: 1. Kéménydy Jenő: *A könyvtárban*, olajfestmény; 2. Bihari Sándor: *Napsugarak*, olajfestmény; 3. Baditz Ottó [Tótkeresztúr, 1849–Mezőkereszúr, 1939]: *Szegény ember vetése*, olajfestmény; 4. Csók István [Sáregres, 1865–Budapest, 1961]: *Tiltott gyümölcs*, olajfestmény; 5. Pap Henrik: *1848-ból*, olajfestmény; 6. Pállya Celestin [Genova, 1864–Budapest, 1948]: *Heti piac*, olajfestmény; 7. Pállya Celestin: *Zöldséges piac*, olajfestmény; 8. Pállya Celestin: *Zöldséges kofák*, olajfestmény; 9. Telepy Károly: *Halastó a*

Kárpátokban, olajfestmény; 10. Pataky László: *Miklós-huszárok*, olajfestmény; 11. Peske Géza [Kelecsény, 1859–Bodajk, 1934]: *Megvan?* olajfestmény; 12. Bruck Miksa: *Bárfai pitvar*, olajfestmény; 1904: 1. Magyar Mannheimer Gusztáv: *Olasz temető út*, olajfestmény; 2. Vágó Pál: *Reggel*, olajfestmény; 3. Olgyay Ferenc [Jászberény, 1872–Budapest, 1939]: *A bihari hegyekből*, olajfestmény; 4. Telepy Károly: *Csejthe vára*, olajfestmény; 5. Gergely Imre [Pest, 1868–?]: *A tordai országgyűlés*, olajfestmény; 6. Berkes Antal [Budapest, 1874–Budapest, 1938]: *Esős idő*, olajfestmény; 7. Kardos Gyula: *Várakozás*, olajfestmény; 8. Holló Barnabás: *Előőrs*, bronzszobor; 9. Holló Barnabás: *Tépett zászló*, bronzszobor. 1906: 1. Pentelei Molnár János: *Agyagbánya Promontornál*, olajfestmény; 2. Knopp Imre [Pest, 1867–Budapest, 1945]: *Az ebéd*, olajfestmény” (SZMRECSÁNYI, 1911, 135–136.). Eddig nem sikerült megtalálni a műtárgyak teljes leltárát, pedig úgy tűnik, volt ilyen, az 1945-ös háborús károk jegyzéke (lásd kötetünk 297–321. oldalán) csak ennek alapján készülhetett. Az alábbiakban közlöm a munka folyamán rendelkezésemre álló jegyzékeket, valamint három múzeum eddig azonosított darabjait.

FÜGGELEK

A MÚZEUMI GYŰJTEMÉNYEKBE AZONOSÍTOTT KÉPEK

Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka:

532. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.4.34. Ajándék.
1861. lt. sz.: Benczúr Gyula (1844–1920): *Erzsébet királyné*, vászon, olaj, 142 × 95,5 cm, jelzés jobbra lent: „Benczúr Gyula”, hátul a vásznon: „Elisabetha Impr. Austr. et Reg. Hung.”. Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1863. lt. sz.: Id. Franz Russ (megh.: 1888 után): *Erzsébet királyné*, vászon, olaj, 65,5 × 51,5 cm, jelzés balra középen: „F. Russ”. Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1864. lt. sz.: László Fülöp (Pest, 1869–London, 1937): *Erzsébet királyné* (vázlat), vászon, olaj, 100 × 71 cm, jelzés jobbra középen: „László F E/Bécs/1899/IV”. Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1865. lt. sz.: Strecker, C. M. (XX. század első fele): *Erzsébet királyné*, vászon, olaj, 108 × 74,5 cm, jelzés balra lent: „C M Strecker, 1872”. Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1868. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.4.7. Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1869. lt. sz.: Koppay József (Bécs, 1859–Gastein, 1927): *Erzsébet királyné*, vászon, olaj, 211 × 106 cm, jelzés jobbra lent: „Koppay”. Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1871. lt. sz.: Ismeretlen festő (XIX. század): *Károly (Róbert)*, vászon, olaj, 70,2 × 70,2 cm (felirattal). Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1872. lt. sz.: Ismeretlen festő (XIX. század): *II. Géza*, vászon, olaj, 70,2 × 70,2 cm (felirattal). Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1873. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.1.1/C. Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1874. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.1.1/E. Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1875. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.1.1/F. Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1876. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.1.1/D. Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1877. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.1.1/H. Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1878. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.1.1/G. Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1879. lt. sz.: Ismeretlen festő (XIX. század): *Aba Sámuel*, vászon, olaj, 78,21 × 78,7 cm (felirattal). Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1881. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.1.1/B. Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1882. lt. sz.: Ismeretlen festő (XIX. század): *Vencel király*, vászon, olaj, 68,5 × 69 cm (felirattal). Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1883. lt. sz.: Ismeretlen festő (XIX. század): *Péter király*, vászon, olaj, 68,5 × 68,8 cm (felirattal). Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1884. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.1.1/A. Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1885. lt. sz.: Ismeretlen festő (XVIII. század): *Ismeretlen férfi (Veteráni tábornok)*, vászon, olaj, 84 × 67,5 cm. Ajándék a királyi várból.
1886. lt. sz.: Ismeretlen festő (XVIII. század): *III. Károly*, vászon, olaj, 91,5 × 72 cm, hátoldalán későbbi szöveg. Ajándék 1945-ben a királyi várból.
1870. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.3.36. Ajándék 1949-ben az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
1887. lt. sz.: Benczúr Gyula (1844–1920): *Habsburg Ottó gyermekkorában*, vászon, olaj, 137,7 × 90 cm, jelzés jobbra lent: „Benczúr Gyula Budapest 1917”. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1888. lt. sz.: lásd jelen kat. 4.1.1. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1889. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.4.30. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1891. lt. sz.: Hoffmann Géza (XX. század első fele): *Ifj. Horthy István*, vászon, olaj, 149,5 × 100 cm, jelzés jobbra lent: „H. Hoffmann Géza 1943”. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1892. lt. sz.: Ismeretlen festő (XVIII. század): *Lotharingiai Károly*, vászon, olaj, 219 × 109,5 cm, jelzés nélkül. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1893. lt. sz.: Ismeretlen festő (XVIII. század): *Habsburg Eleonóra*, vászon, olaj, 219 × 110 cm, jelzés nélkül. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1894. lt. sz.: Wilhelm Richter (1824–1892): *Vadászjelenet*, vászon, olaj, 95 × 126,5 cm, jelzés nélkül. Ajándék 1949-ben a királyi várból.

1896. lt. sz.: Julius von Blaas (1843–1931): *I. Ferenc József lovas képmása*, vászon, olaj, 100 × 81 cm, jelzés balra lent: „Julius von Blaas 1909”. Ajándék 1945-ben a királyi várból.
1897. lt. sz.: Wilhelm Richter (1824–1892): *Királyi falkavadászat, 1872*, vászon, olaj, 144 × 153 cm, jelzés balra lent: „Wilh. Richter 1872”. Ajándék 1945-ben a királyi várból.
1898. lt. sz.: Innocent Ferenc (Pest, 1859–Pátka, 1934): *Erzsébet királyné*, vászon, olaj, 127 × 95,5 cm, jelzés jobbra középen: „Innocent F./890”. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1899. lt. sz.: Ismeretlen festő (XVIII. század): *Olliczky Zsigmond Vencel*, vászon, olaj, 95 × 75 cm (a kép hátán felirattal). Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1900. lt. sz.: Schlauffer (XIX–XX. század): *Esterházy Alajos*, vászon, olaj, 150,5 × 98 cm, jelzés lent: „Schlauffer”. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1901. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.4.31. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1902. lt. sz.: Sennyei József (1885–?): *Görgey György*, vászon, olaj, 152 × 100 cm, jelzés jobbra lent: „Sennyei J.”. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1903. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.4.32. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1904. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.4.33. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1905. lt. sz.: Peter Krafft (1780–1856): *Sándor (?) főherceg lovasképe*, vászon, olaj, 61 × 75 cm, jelzés balra lent: „J. P. Krafft”. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1906. lt. sz.: Ismeretlen festő (XVIII. század közepe): *Mária Terézia*, vászon, olaj, 72 × 56 cm, jelzés nélkül. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1907. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.1.10. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1908. lt. sz.: Ismeretlen német festő (XVIII. század): *I. Mátyás király*, vászon, olaj, 97,5 × 75 cm, jelzés nélkül, későbbi felirattal. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1909. lt. sz.: Julius von Blaas (1843–1931) után Spányik Kornél (1858–1943): *Gödöllői falkavadászat*, vászon, olaj, 62 × 100 cm, jelzés balra lent: „Julius v. Blaas u. másolta Spányik Cornél M”. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1910. lt. sz.: Mányoki Ádám (?; 1673–1757): *Ismeretlen nő* (korábban: *Hesseni Sarolta Amália*), vászon, olaj, 79 × 63,5 cm, jelzés nélkül. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1911. lt. sz.: Ismeretlen festő (XVIII. század közepe): *Mária Terézia infánsnő*, vászon, olaj, 69 × 56 cm (ovális), jelzés nélkül. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
1912. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.1.32. Ajándék 1949-ben a királyi várból.
2120. lt. sz.: Márk Lajos (1867–1940): *Erzsébet királyné a Gerbeaud-ban*, vászon, olaj, 193 × 266 cm, jelzés: „Márk – 1900”. Ajándék 1950-ben a Büffé Nemzeti Vállalattól.
- 64.3. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.3.37. Ajándék 1964-ben a Nemzeti Színház díszlektarából.
- 56.1292. lt. sz.: Heinrich Ede (1819–1885): *I. Ferenc József és Erzsébet bevonulása Budára, 1866. január (Ő felségeik 1866. január 29-iki bevonulása: A királyi pár az Albrecht út fordulójánál)*, papír, akvarell, 44,6 × 62,5 cm, jelzés balra lent: „Ed. Heinrich Pesth/1866”. Hivatalos átadás az Erzsébet Királyné Emlékmúzeumból.
- 62.10. lt. sz.: Ismeretlen festő (XVIII. század második fele): *Mária Terézia*, vászon, olaj, 96 × 81,5 cm, jelzés nélkül. Ajándék a külügyminisztériumtól 1961.

Magyar Nemzeti Galéria:

5207. lt. sz.: Szinyei Merse Pál (1845–1920): *Oculi*, vászon, olaj, 60 × 47,5 cm, jelzés balra lent: „Szinyei Merse Pál, 1894”.
- 50.525. lt. sz.: Brocky Károly (1807–1855): *Alvó bacchánsnő, 1850 után*, vászon, olaj, 46 × 46 cm (tondó), jelzés nélkül. Maradvány, 1950.
- 51.543. lt. sz.: Munkácsy Mihály (1844–1900): *Hazafelé* (Colpach), 1882, vászon, olaj, 216 × 295 cm, jelzés jobbra lent: „M. de Munkácsy”. Ajándék 1951-ben a külügyminisztériumból.
- 51.545 lt. sz.: lásd: jelen kat. 4.1.6. Ajándék 1951-ben a külügyminisztériumból.
- 51.546. lt. sz.: Barabás Miklós (1810–1898): *Női arckép, 1844*, vászon, olaj, 128 × 96 cm, jelzés balra középen: „Barabás M. 844”. Ajándék 1951-ben a külügyminisztériumból.
- 51.547. lt. sz.: Barabás Miklós (1810–1898): *Első bál, 1852*, vászon, olaj, 50 × 39,5 cm, jelzés balra lent: „Barabás. 852”. Ajándék 1951-ben a külügyminisztériumból.
- 54.36. lt. sz.: lásd: jelen kat. 4.1.2. Ajándék 1951-ben a külügyminisztériumból.
- 55.849. lt. sz.: lásd: jelen kat. 4.1.4. Ajándék 1951-ben a külügyminisztériumból.
- 56.14T lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.4.35. Ajándék 1955-ben a külügyminisztériumból.
- 56.196T lt. sz.: lásd: jelen kat. 4.1.5.
- 59.52T lt. sz.: lásd: jelen kat. 4.1.3. Átvétel a királyi várból.
- 59.120T lt. sz.: Aggházy Gyula (Dombóvár, 1850–Budapest, 1919): *Vónósnégyes holdvilágnál, 1902*, vászon, olaj, 132,5 × 199 cm, jelzés jobbra lent: „Aggházy Gyula 1902”. Átvétel a letétből, 982 sz. alatt a királyi várból, 1958-ban.

- 59.150T lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.5.10. Átvétel a letétből, a királyi várból, 1959-ben.
 59.151T lt. sz.: Benczúr Gyula (1844–1920): *A diadalmas Mátyás király (Mátyás bevonulása Budára)*, vászon, olaj, 203 × 435 cm, jelzés balra lent: „Benczúr Gyula, 1919”. Átvétel a letétből, a királyi várból, 1959-ben.
 59.152T lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.4.1. Átvétel a letétből, a királyi várból, 1959-ben.
 63.19T lt. sz.: Pap Henrik (Kassa, 1864–Budapest, 1910): *Zászlót himező leányok, 1903*, vászon, olaj, 101 × 141 cm, jelzés nélkül. Átvétel a letétből, 1088. sz. alatt, a királyi várból, 1963-ban.
 89.86T lt. sz.: Mihalik Dániel (Tallós, 1869–Szolnok, 1910): *Virágzó rét*, vászon, olaj, 106 × 147 cm, jelzés balra lent: „Mihalik Dániel”. Származás: L. U. 58.504.
 89.91T lt. sz.: Zichy Mihály (1827–1906): *Bacchánsnő, 1872*, 131 × 101 cm, jelzés balra lent: „Zichy 1872”. Származás: L. U. 58.605.

A Magyar Nemzeti Galéria anyagából a szobrokra vonatkozóan lásd Szatmári Gizella írását kötetünk 457–472. oldalán.

Budapesti Történeti Múzeum Fővárosi Képtár:

1183. lt. sz.: Anton Einsle (1801–1871): *József nádor*, vászon, olaj, 95 × 79, jelzés nélkül. A belga királyné hagyatékából, 1905.
 FK.1184. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.2.20. A belga királyné hagyatékából, 1905.
 KM.64.8.1 lt. sz.: Joseph Tuch (XVIII. század) után Eder Gyula (Kassa, 1875–Budapest, 1945): *II. Lipót*, vászon, olaj, 253 × 164 cm, jelzés: „J. Tuch pixt 1790 cop. Eder Gy. 1929”. Ajándék 1964-ben a Nemzeti Színház díszletraktárából, korábban a királyi várban.
 KM.64.8.2. lt. sz.: Ismeretlen festő (XVIII–XX. század): *II. Lipót*, vászon, olaj, 244 × 143 cm, jelzés nélkül. Ajándék 1964-ben a Nemzeti Színház díszletraktárából, korábban a királyi várban.
 64.8.3. lt. sz.: Joseph Lavos (? , 1807–Bécs, 1848): *V. Ferdinánd, 1839*, vászon, olaj, 256 × 164 cm., jelzés: „J. Lavos, 1839”. Ajándék 1964-ben a Nemzeti Színház díszletraktárából.
 FK.64.8.4. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.1.4. Ajándék 1964-ben a Nemzeti Színház díszletraktárából.
 FK.64.8.11. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.1.5. Ajándék 1964-ben a Nemzeti Színház díszletraktárából.
 FK.64.8.5. lt. sz.: lásd: jelen kat. 3.1.6. Ajándék 1964-ben a Nemzeti Színház díszletraktárából.

A MEGMARADT MŰTÁRGYAK JEGYZÉKEI

Dávid Ferenc gyűjtése

A királyi várból az O.M.Szépművészeti Múzeumba érkezett képek listája:

1. Romnero:	Osztrák-magyar hadihajók
2. Vastagh Géza:	Tigris,
3. Aggházy Gyula:	Vonósnégyes,
4. Mendlik Oszkár:	Tenger,
5. Benczur Gy.:	Puttók,
6. Pataky László:	Huszárok
7. Benczur Gy.:	Mátyás király lóháton,
8. " " "	Mátyás,
9. Bruck M.:	Interieur,
10. Neogrády:	Kenderesi kastély,
11. Reichert:	Kutya,
12. " "	"
13. Balding:	Két ló,
14. Geiger:	Mátyás tudósai közt,
15. Ludvig Voltz:	Alpesi vadász,
16. " " "	Alpesi rózsát szedő paraszt,
17. Ismeretlen:	Pásztorok imádása,
18. " "	Nagyalaku kompozíció,
19. Révész Imre	Leány gereblyével,
20. Révész Imre	Pásztortüznél,

21. Ism. Tátrai táj,
 22. " Történeti festmény, /tekercsben/
 23. Renoir ?/: Ucca részlet,
 24. Báró Mednyánszky: Tátrai táj,
 25. Metszet Morland után;
 Ezenkívül 50 drb. keret.
 A 23. és 24. számú képeket a csoportból kiemeltük és külön helyeztük el.
 24 drb. keret a csoportból kiemelve.

Budapest, 1947. évi április hó 10.-én.

MOL, K-588 106/947.

***

EGYES ÁLLAMI JAVAK KEZELÉSE
 BUDAI VÁRPALOTA INGÓ VAGYONTÁRGYAINAK LEJTÁRA

KÉPEK. SZOBROK

Szabó László várkapitány jegyzéke a budai várpalota ingó vagyontárgyairól, 1948. szeptember 30. A jegyzék 1–112. tétele a köztársasági elnök elnöki palotája részére átadott, 113–132. tétele (20 db) a miniszterelnökség részére átadott, 133–139. tétele (7 db) a köztársasági elnök testőrségének parancsnoksága részére átadott, 140–209. tétele a Magyar Nemzeti Múzeumnak átadott műtárgyak listája. (David Ferenc)

Tétel- szám	A munka neve	leltársz.	méret cm m.	
1.	Szinnyei Merse Pál: Erdei tisztás	olajfestmény	17.999	61/70
2.	Meytens: Mária Terézia	"	17.913	56/73
3.	I. Hoppner: Női arckép	"	17.988	60/73
4.	E. Bataille: Az invalidus	"	"	63/82
5.	Ammerling: Arcképtanulmány	"	"	63/79
6.	Munkácsy M: Arcképtanulmány	"	"	67/79
7.	Glatter Gy: Tájkép tehennel	"	3977	65/76
8.	Lotz K: Amor és Psiche	"	17.919	60/80
9.	Padovanino: Félakt	"	"	74/85
10.	Duprès: Alkonyat	"	17.939	60/82
11.	Munkácsy M: Mélyuti tájkép	"	17.890	80/90
12.	Rud. Alt: Kapucinus templ. belseje	vizfestmény	SZM 1950/4244	39/55
13.	" " : Posenhof	"	SZM 1950/4246	"
14.	" " : Laxenburg	"	SZM 1950/4245	"
15.	" " : Lánchíd	"	SZM 1950/4247	"
16.	Neogrády A: Iskolás gyermekek	gouache	"	42/65
17.	J. v. Blaas-Spányik Kornél: Gödöllői falkavadászat	olajfestm. fára	"	62/100
18.	Tull Ödön: Gémeskut	" karton	"	62/96
19.	Szinnyei Merse Pál: Balaton	"	17.887	80/96
20.	Ismeretlen: Horgászó fiu	"	17.991	72/95
21.	Hower: Fiatal lány	"	18.002	73/93
22.	Munkácsy M: Rózsét vivő asszony	"	"	65/100
23.	Mányoki Á: Mátyás király	"	"	75/100
24.	Mednyánszky L: Tócsa csordával	"	2314	70/100
25.	Paal L: Erdő széle	"	17.888	66/106
26.	Weyer Jacob: Csatakép	" fára	"	58/86
27.	Keleti K: Erdőrészlet	"	3975	84/138
28.	Barabás M: Női arckép	olajf. kasirozott	18.001	97/129

29. Mészöly G.: Balaton	''		83/140
30. Lotz K: Leányarckép	''	17.918	80/112
31. Bihari S: Programbeszéd	''		83/127
32. Rubens: V. Károly lovasképe	'' fára		47/70
33. Ismeretlen magyar: Krisztus Pilátus előtt	''		55/67
34. Van Ostade: Korcsma jelenet	''		41/63
35. Mignard: Mária Terézia arcképe	'' ovál	17.930	57/69
36. Mednyánszky L: Árviz	''		45/60
37. Szinyei M. P: Út pipacsokkal	''	17.980	50/60
38. Corot: Tájkép vázlat	szinezett rajz	17.975	32/50
39. Szinyei M. P: Hegyvidék	olajfestm.		55/65
40. Ammerling: Ludovica arckép	''		53/66
41. Barabás M: Első bál	'' fára	18.000	40/50
42. Szinyei M. P: Fürdőzők	''	17.984	36/50
43. Boltraffio: Mátyás király	''		40/50
44. Telepy K: Tenger hajóval szürkületben	''	5520	40/53
45. Paal L: Erdő ősszel	''		40/55
46. Ismeretlen hollandi: Lovasok	'' fára		20/25
47. " " "	''		''
48. Kardos Gy: Ficsúr	''		22/29
49. Steigel B: Mária királyné	''		24/28
50. Dürer A: Önarckép	''		22/35
51. Munkácsy M: Vöröshaju nő	''		35/42
52. Markó K: Erdő patak, aktokkal	''		32/42
53. Brughel: Mulatók	''	17.959	34/42
54. Mányoki Á: II. Rákóczi Ferenc	''		55/78
55. " " : Rákóczi Ferencné	''		65/80
56. Molnár J: Tengerszem	olajf.		118/147
57. Meytens: Mária Terézia gyermekei	''		111/151
58. Mihalik D: Virágos rét	''	17.972	106/148
59. Benczur Gy: Málvák között	''		102/152
60. Benczur Gy: Szent Korona felajánlása	''	17.883	76/135
61. Benczur Gy: Puttó pávával	'' fára	17.884	19/26
62. Benczur Gy: Budavár bevétele	''	17.891	61/121
63. Kupeczki J: Jelenet kompozíció	''	17.983	94/110
64. Vastagh Gy: Incselkedés	''	5716	61/79
65. " " : Szénagyűjtés	''	5738	61/79
66. Lotz K: 1882. Ménes sérült lepattogzott, vakkeret és faragott aranyozott kerettel	''		490/266
67. Rubens iskola ismeretlen Figurális kompozíció, gazdag faragott keretben	'' fára		
68. " " " "	''		
69. " " " "	''		
70. " " " "	''		
71. Hány Gy: Szent Márk templom bejárata faragott, aranyozott keretben	vizfestm.		26/38
72. –			
73. Zemplényi I: Parasztgazda	olajf.		91/140
74. Ismeretlen: Antik jelenet (Idegen tulajdon)	''		130/110
75. Kézdi Kovács L: Őszi erdő	''		100/125
76. Mednyánszky L: Tehéncsorda pocsolyában (sérült)	''		200/115
77. Ismeretlen: Madonna	''		61/84
78. L. T. Compton: Alpesi táj	''		100/70

79. Csuk Jenő: Delelő gulya gémeskúttal	olajfestm.		91/112
80. G. Severini: Csendélet	"		50/61
81. Telepy Károly: Istálló belseje	"		53/36
82. Ismeretlen: Sándor fhg. lovasarcképe	"		75/85
83. Telepy K: Balatonpart	"		100/50
84. Papp H: Zászlót himző lányok	"		140/102
85. Ismeretlen: Női arcképtanulm. ovál	"		45/65
86. Romek Á: Nyulas csendélet	"		70/90
87. Boldizsár I: Virágcsendélet	"		80/100
88. Bruck L: Interieur	"		105/75
89. Bruck L: Tabáni részlet	"		63/55
90. Háy Gy: Szent Márk templom faragott arany keretben	vizfestm.		24/38
91. Zichy M: Bachánsnő, ovális	olajfestm.		120/130
92. Verescsagin: Téli táj	"		121/72
93. Pentelei Molnár I: Homokbánya	"		78/65
94. Aggházy Gy: Incselkedés	"		160/130
95. Aggházy Gy: Holdfényben karton	"		32/40
96. Spányi B: Nyirfaerdő	"		142/134
97. Ismeretlen: Alamizsna (idegen tulajdon)	"		100/130
98. Spányi B: Naplemente	"		130/100
99. L. Flesch-Brunningen: Festő szerzetes	"	fára	
100. Richter: Telivér	"		59/70
101. Székely B: Arcképtanulmány	"		40/51
102. Kéméndy I: Gondolatok a könyvtárban aranyozott keret, üvegezett tokban	"		30/25
103. Deák Ébner L: Fiú és leány	olajfestm.		145/95
104. Kupeczki János: Jelenet kompozíció	"		94/110
105. Millis: Pihenő tehének	"		100/75
106. Ismeretlen: Pásztorfiú	"		75/100
" : Játszó gyermekek	"		130/110
108. Weber: Női arckép	"		95/130
109. Ismeretlen: Antik architektura kompoz. (erősen sérült, idegen tulajdon)	"		135/100
110. Munkácsy M: Hazafelé alkonyatban	"		290/215
111. Walburg Egon: Vágtató tüzekek vizfestm. fényezett fekete léckeretben (idegen tulajdon)	"		34.5/22.5
112. Berkes A.1904: Kődös utcarészlet 10 cm szls. fekete léckeretben 1–112. tételszámok alatt felvett képek, összesen 112 drb. átvételi elismervények ellenében átadva a Köztársaság Elnöke elnöki palotája számára.	olajfestm. lemezre		50/33
113. Ismeretlen: Madonna	olajfestm.		46/61
114. Benczur Gy: Tanulmányfej 10 cm szls. faragott aranyozott u. n. firenzei keretben	"	18.005	41/60.5
115. Ismeretlen hollandi: Kikötő toronnyal 8 cm szls. aranyozott antik keretben	"		43/51
116. D. Tenier cop. v. H. Nicolitz: Kutyaával játszó fiuk	olajf. deszka		51/36
117. Telepy K: Tengersizem 10 cm szls. faragott aranyozott blondel keretben	olajf.	5518	62/34
118. Lotz Károly: Hortobágyi kisménes (sérült)	"	K.34	140/90
119. A. Kampis: Ferenc József vágtató lovon 3,5 cm szls. aranyozott antik keretben (Erzsébet Királyné Emlékmúzeum tulajd.)	vizfestm.		57/45

120. W. R. Bigg A: Saturday morning, going to market. Metsz: T. Burke 6 cm szls. füzérral diszitett aranyozott antik keretben	szin. litogr.		57/42
121. S. Joshua Reynolds: The Childern in the Woud. Metsz: T. Coldwell 6 cm szls. aranyozott antik keretben	szin. litogr.	8022	25/32
122. G. Mortand: The Pleasurs of Retirement Metsz. W. Ward 6 cm szls. aranyozott antik keretben	szin. mezzotintó	8023	28/34
123. R. Westall: The Joung Fortmeller Metsz: T. Gongain 6 cm szls. aranyozott antik keretben	''	8021	29/23
124. G. Mortand: A party migling Metsz: G. Keating 6 cm szls. aranyozott antik keretben	''	8194	42.5/34
125. F. Wheatley R. A: Strawberrys, scarlet Strawberrys. Metsz: Cries of London 6 cm szls. aranyozott antik keretben	''	8025	27.5/35.5
126. F. Wheatley R. A: Fresch getheres pees young Hestings. Metsz: Cries of London 6 cm szls. aranyozott antik keretben	''	8024	25.5/35.5
127. Ismeretlen: Diszruhás uralkodó arcképe 6 cm szls. antik arany keretben	szin. metsz.	8148	
128. H. Kautsch: 1895 Ferenc Józsefbronz mellszobor (Erzsébet Királyné Emlékmúzeum tulajdona)			52 cm mgs.
129. Vágó Pál: Sáros ut	olajfestm.		200/100
130. Bihari Sándor: Napos tornác	''		90/113
131. Mendlik O: Hullámtaraj	''		120/80
132. Bruck Lajos: Sakkparti 113–132. tételszámok alatt felvett műtárgyak összesen 20drb. kép és szobor átvételi elismervények ellenében a Magyar Miniszterelnökségnek (Balogh Államtitkár) átadava	''		92/66
133. Menci C. Cencic: Sziklás tenegerpart	olajfestm.		190/107
134. Pállik B: Juhok faragott aranykeretben	''		202/175
135. Olgyay F: Vaskapu	''		252/176
136. " " : Tigrisek keleti tűfestmény, brokát szegéllyel	''		272/210
137. Barabás M: Női arckép	olajfestm.		94/116
138. " " : Antik jelenet	gobelin		196/280
139. Ipoly S: Jézus megmutatja sebeit faragott aranykeretben 133–139. tételszámok alatt felvett műtárgyak, összesen 7 drb. a Magyar Köztársaság Elnöke Testőrségének Parancsnoksága számára, átvételi elismervény ellenében átadva.	olajfestm.		202/148
140. Benczur Gy: Ottó trónörökös arcképe aranyozott léckeretben	olajfestm.		91/140
141. Ismeretlen: Habsburg Eleonóra arcképe	''		111/215
142. " " : Lotharingiai Károly arcképe	''		110/220
143. Wilhelm Richter: Menekülő szarvas	''		126/97

144. Innocent F: Erzsébet királyné arcképe	''	96/127
145. Julius Blaas: I. Ferenc József lovasarcképe	''	80/100
146. '' '' '' ''	''	89/122
147. W. Richter: Falkavadászat a gödöllői erdőben	''	257/144
148. Mendlik O: Tenger	''	130/65
149. Kobuszky: Erzsébet királyné lovasarcképe	tusrajz	91/120
150. Spelding: Lovak	olajfestm.	110/78
151. Ludwig Voltz: Elejtett szarvas	''	86/110
152. Benczur Gy: Angyalok vázlat rest.	''	80/130
153. Ismeretlen: Marokkói férfi	''	49/58
154. '' '' : Mária Terézia	pasztell	55/70
155. Mendlik O: Tenger aranyozott keretben	olajf.	48/70
156. Neogrády A: Gödöllői kastély	gouache	90/55
157. Ismeretlen: Lotharingiai Károly olajfestm. ovális, faragott antik aranyozott keretben		
158. Engerth E: Ferenc József és Erzsébet koronázása	''	432/356
159. Engerth E: A zentai csata (158 és 159. tételek alatti képek vakkeret nélkül hengerre csavarva).	''	750/512
160. Mihalovits M: Horthy M. arcképe	''	105/180
161. Ismeretlen: Tengeri csata fényezett fekete léckeret, arany betétke	''	''
162. Garay Ákos: Az olasz király bevonulása	''	152/100
163. Aggházy Gy: Ökrös fogat holdfényben	''	200/131
164. Pataky L: Kuruc huszárjárőr	''	180/100
165. br. Mednyánszky L: Tengersizem kora tavaszi alkonyatban	olajfestm.	170/119
166. Vastagh G: Pihenő tigris széles aranyozott keretben	''	200/125
167. Telepy K: Tátrai vidék	''	200/248
168. Pataky L: Hadgyakorlat	''	158/59
169. Benczur Gy: Mátyás király (fogadja) a Pápa követét	''	435/202
170. Benczur Gy: Mátyás király bevonulása 169. 170. tételszámok alatti képek a várpalota Krisztinavárosi szárny I. emeletén volt Hunyadi terem oldalfalának beépített képei	''	435/202
171. Ismeretlen: Pásztorok imádása aranyozott léckeretben (idegen tulajd.)	olajfestm.	150/115
172. Geiger M: Mátyás király tudósai között	''	245/172
173. Ismeretlen: Antik architektura kompozíció (idegen tulajdon)	''	245/186
174. A. Sosdansky: Tengerparti vár	''	100/72
175. Pausinger: Gyopárszedő	''	86/115
176. Ludwig Voltz 1873: Elejtett szarvas tárgyaltan 151. tételszámmal azonos	''	86/110
177. Ismeretlen: Férfi arckép (csipkés nyakkendő, idegen tulajd.)	''	68/84
178. Révész Imre: Korsót vivő leány	''	88/202
179. '' '' : Pásztortűz	''	88/202
178. és 179. tételek alatti képek „Az Alföld” című triptychon 2 szélső képei		

180. G. Mortand: Breoknig the Tie metsz. J. R. Smith jun. (szakadt)	szinezett mezzotintó	55/44
181. Charles le Brun: XIV: Lajos és IV. Fülöp királyok találkozása Metsz. E. Jaurat ornamentális kerettel diszitett szinezett metszet, üvegezett fényezett mahagóni keretben		54/38
182. 13 drb. Ismeretlen: Királyarckép Vencel, IV. István, II. Lipót, II. László, III. Endre, Ottó, Aba Sámuel, Károly, Péter, V. Ferdinánd, II. Géza, Mária és I. Károly királyok arcképei 12 drb. pácolt puhafakeretben, 1 drb. keret nélkül (Eredetileg a gödöllői kastély kerti pavillonjának oldalfalaiba beépítve.)		
183. Ismeretlen: Férfiarckép szakadt, erősen sérült hátára ragasztott 2 drb. régi írásos bizonylat és jegyzék (idegen tulajdon)	olajfestm.	78/98
184. Benczur Gy: Millenáris hódolat c. képhez kompozíció vázlatról reproduktió, papirlemez kerettel		
185. Benczur Gyula: Milleneumi hódolat c. képének színes reprodukciója szakadt, hiányos		
186. Benczur Gy: Millenáris hódolat c. képének vonalas magyarázója, névmutatóval		
187. A. Renoir: Párizsi utca (vázlat) (vakkeret nélkül, hengerre csavart sérült)	olajfestm.	118/94
188. Bruck Miksa: Interieur falemezre	olajfestm.	45/50
189. Sidló Ferenc: Szent István lovasszobra Székesfehérvári emlékmű mintája, sérült, 12/88 cm m. márványalapon	bronzöntv.	
190. Vastagh György: Ósmagyar lovas pajzsral 12/34 cm. mgs. alapon	''	
191. Rözge 1937: Falkavadász 15/37 cm. m. alapon	''	
192. Vastagh György: Ósmagyar lovas 15/32 cm. m. alapon	''	
193. Ismeretlen: Római nőalak togában karyatid, 13/13 cm. m. alapon	''	
194. Siklody L.: A munka emlékszobor mintája 14/24 cm m. alapon	''	
195. Kisfaludy Strobl Zs: Kelet Szabadságtéren állt irredenta szobor mintája, 13/13 cm alapon	''	
196. Ismeretlen: Turul	''	
197. Ismeretlen: 3drb. Horthy M. mellszobor'' 10/10 cm. m. alapon	''	
198. Holló Barnabás: Lovas kuruc zász- lóval, 14/44 cm. m. alapon	''	
199. Ismeretlen: Sigfried 19/25 cm. m. alapon	''	
200. Bona József: Csikós 15.5/40 cm. m. törött sárga márvány alapon	bronzöntv.	
201. Ismeretlen: Repos du papillon 14.5/14.5 cm. m. alapon, 45cm mgs.	''	

202. Vastagh Éva: Csikós
17/45 cm. m. vörös márvány talpazaton
203. Ismeretlen: Olvasó puttó
diszített bronz lábazatu, márvány
kocka talpazaton 38 cm. mgs. bronzöntv. 2368
204. Ch. Gress: Táncoló nő gyermekkel
76 cm. mgs. " 2249
205. Ismeretlen: Vincitrice fehér már-
vány mellszobor O alakú alapon.
(I. emeleti nagyebédlő melletti
u. n. cercle terem kandallójának disze)
206. Hollós Barnabás: Mária Terézia
korabeli testőr díszben, fehér már-
ványszobor 95 cm. mgs.
207. Homokay I: Ósmagyar
zöldes szürke sötét mázas fayance
szobor 62 cm. mgs.
208. Michel Angelo: Rabszolga
kandeláberhez tartozott szobor, az
I. em. lakosztály előcsarnokából bronzöntvény
209. Michel Angelo: Rabszolga
mint 208. tétel alatt.

Budapest, 1948. szept. 30.

Szabó László
várfkapitány

MOL, K szekció, K 24./II.

***

Külgyminisztérium
II., Mónus Illés-rakpart 47.
Telefon: 258-810.

Budapest, 1949. december 9.

Szám: 87.641/Eln.
1949.

A volt Elnöki palota raktárában tároló, alanti butordarabokat átadom:

- 7 db nagyméretű aranyozott képkeret
1 " " ovális aranyozott képkeret
1 " márvány görög fej
1 " a „Ménés” című kép, Lotz K. restaurálandó,
valamint egy pár rézkarc és kerek bronz
dombormű.

Felkérem a t. Muzeumot, hogy a butorok átvétele ügyében vegyék fel a kapcsolatot volt Elnöki palotában Egger Lajos gond-
nokkal. A szállítással egyidejűleg küldjék meg az átvetttárgyakról szóló részletes átvételi elismervényüket.

Szépnművészeti Múzeum
B u d a p e s t .

A miniszter rendeletére:
Kálló
Elnöki főoszt. vezetője.

Szépnművészeti Múzeum irattára, 820/1949.

***

ÁTVÉTELI ELISMERVÉNY.

A volt Elnöki palota raktárából az O.M.Szépművészeti Múzeum részére átvettem a következő tárgyakat:

- 7 drb nagyméretű aranyozott képkeretet, kisebb sérülésekkel,
  - 1 " " ovális aranyozott képkeretet,
  - 1 " " klasszicizáló stílusú márvány férfi-mellszobrot,
  - 1 " " 5-részes flamand festett paravánt,
  - 10 " " trébelt ön-disztálat és diszpajzsot,
- továbbá a következő műtárgyakat:

1. Lotz Károly: Ménes, olf. tekercsben, sérült,
2. Rudolf Alt: 4 drb városrészlet Pestbudáról, aquarellek,
3. Kelemen: 3 drb pasztell-tájkép,
4. Rézmetszetek, 5 drb, különböző tárgyuak,
5. Karikatura-sorozat, 2 drb, keretben, üveggel.

Budapest, 1949. évi december hó 27.-én.

I.: Bíró

az O.M.Szépművészeti Múzeum
megbizottja.

[kézirással: Kir. XII. 30. Tnf. H.]

Szépművészeti Múzeum irattára, 820/1949.

***

Külgyminisztérium
II., Mónus Illés-rakpart 47.
Telefon: 258-810.

Budapest, 1950. május 25.

Szám: 0507/G/9-1

Előadó: Egger Lajos
gondnok

Kérem t. Cimet, hogy a Puskin utcai volt elnöki palota raktárában lévő alant felsorolt tárgyakat megtekinteni, s amennyiben azok felhasználhatók, átvételi elismervény ellenében átvenni sziveskedjék.

A megtekintés időpontját kérem előre közölni.

11 db különböző méretű képkeret

3 db bronz szobor /Zala György műve/ Andrassy Gyula, Deák Ferenc
mellszobra és egy faun fej.

Szépművészeti Múzeum
B u d a p e s t

A miniszter rendeletére:
/Zoltán Tibor/
a gazdasági hivatal vezetője

Szépművészeti Múzeum irattára, 522/1950. V. 30.

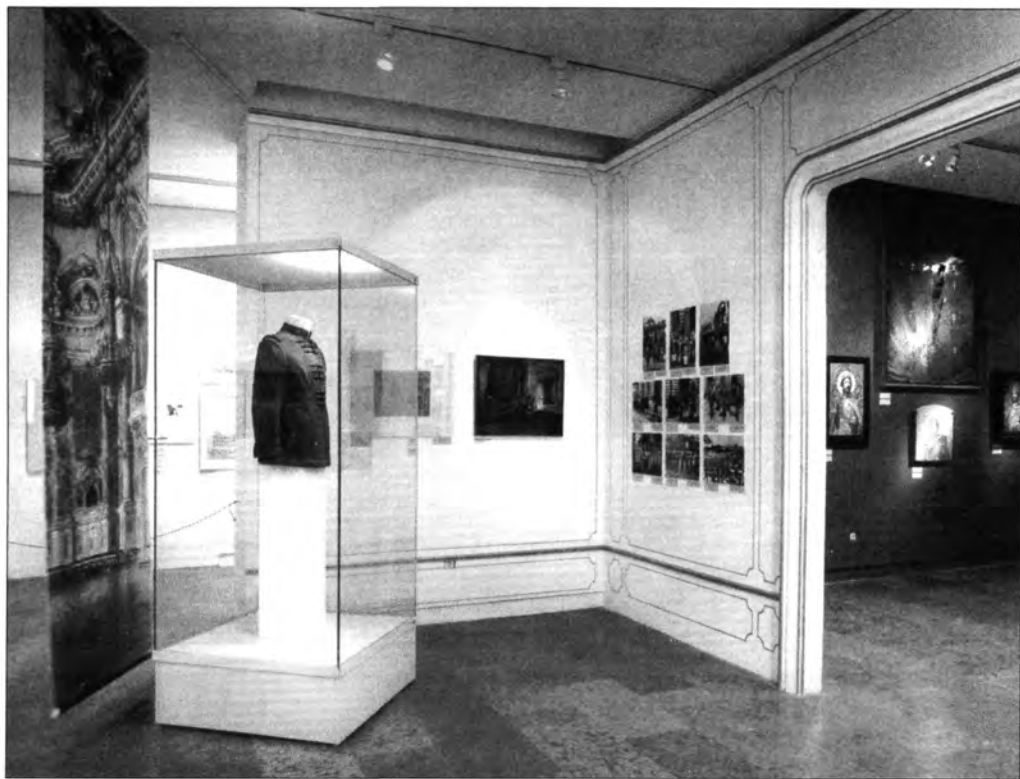
GABRIELLA SZVOBODA DOMÁNSZKY

THE MAIN FEATURES OF THE ROYAL PALACE'S DÉCOR
IN MODERN TIMES

Summary

The research has been little concerned with the décor of the Royal Palace in modern times, save two rudimentary studies (VÖRT, 1958; GARAS, 1969). On the whole, this is not solely due to political and historical conditions (viz. the constraints of the communist regime), but also the fact that the Palace, bearing all the hallmarks of historicism, has been considered highly outmoded. This paper seeks to outline the main factors that contributed to the Palace's décor, and recounts the history of the "Holy Crown Art Collection," once on display in the Palace. This collection was important because contemporaries felt that the king's regular art purchases (after 1880) would make the Palace a significant exhibition space for Hungarian art. The Hungarian National Museum had failed to achieve that due to the fact that it lacked the financial resources. Unfortunately neither was the Palace able to achieve it; nevertheless, it was an extremely important document of the official and public tastes of that period.

Because the Royal Palace in Buda was but one among the Habsburg ruler's many royal residences, the Hungarians had in fact built a palace for themselves, for Hungarian state purposes. Consequently, after it was extended and converted on the turn of the century, the Royal Palace was not only a royal residence, but also a museum, a national shrine, and a powerful symbol of Magyar statehood. Today, historicism is no longer considered unappealing as it was just a few decades ago. We regret today that the impatient Fifties abolished the memory of the one-time royal residence, which was once the centre of Hungarian art and a *chef-d'œuvre* of historicism. Most of the Palace décor was destroyed in World War II, but many old inventories attest to the fact that a fair number of works of art survived. These passed through many hands before ending up in various state institutions, where latterly identifying them is extremely difficult. Therefore, the reconstruction of the one-time art collection of the Royal Palace is a task yet to be done.

A budavári királyi palota évszázadai című kiállítás ügynevezett Horthy-terme.

AZ YBL- ÉS HAUSZMANN-FÉLE PALOTASZÁRNYAK SZOBRÁSZATI DÍSZÍTÉSE. A HABSBERG-TEREM

Az 1867-es kiegyezés, valamint Ferenc József magyar királlyá történt koronázása után szükségessé vált reprezentatív uralkodói székhely kialakítása és megépítése Budán. Az átalakítást Erzsébet királyné óhaja is támogatta, aki szívesen időzött volna a József nádor átalakította kertekben, de az elhanyagolt környezet ezt nem tette lehetővé. 1883-ban Podmaniczky Frigyes, a közmunkatanács vezetője elnökletével megalakult a királyi palota építési bizottsága (Királyi Váreépítési Bizottság), amelyben a miniszterelnök és az udvar is képviseltette magát. Ybl Miklós megbízást kapott egy új palotaszárny építésére, amely – a tervek szerint – a trónörökös pár rezidenciájául szolgál majd.

Rudolf váratlan halála (1889) miatt azonban ez az elgondolás meghiúsult. 1891-ben Ybl is eltávozott az élők sorából. Az épphogy megkezdett munkákat azonban mielőbb folytatni kellett, ezért még 1891 márciusában Hauszmann Alajos személyében új építésvezetőt neveztek ki.¹ (Az építés részletes történetéről lásd kötetünkben Farbaky Péter, Kelényi György és Prakfalvi Endre cikkét.)

Hauszmann az Ybl-féle nyugati, úgynevezett krisztinavárosi szárny emelésén kívül a központi traktust is kibővítette egy további, északi szárnyal. Az alapkövetéltre a millenniumi ünnepek keretében, 1896. június 6-án került sor. A belső terek kialakításának programja is igen közeli kapcsolatot tartott az ezredéves megemlékezések tartalmi, illetve gondolatkörével.

A millenniumi történeti kiállításon – amely a magyar történelem egyes korszakait művészettörténeti időrendben mutatta be – Ferenc József igen előkelő helyet kapott. A román kori, tehát az Árpád-házi királyok uralkodását bemutató és dokumentáló egységben nyitották meg fogadó- és pihenőtermét. Thaly Kálmán 1897-ben – mintegy viszonzásul Ferenc József azon gesztusára, mely szerint III. Béla és felesége, Antiochiai Anna hamvainak a Nagyboldogasszony (Mátyás)-templomban történő elhelyezését és síremlékük felállításának költségeit a király magán pénztarából fedezi – az *Egyetértés* című napilapban cikket jelentet meg. Ebben mindenki tudomására hozza, hogy „...e nemes érzelemtől sugallt tettben és a miniszterelnökhöz e tárgyban intézett szép sorokban” az Árpádok vére nyilatkozott meg, mivel a király nemcsak koronás utóda, hanem két ágon is vérbeli leszármazottja az elhunytaknak, mivel II. Endre dédunokája, illetve III. Béla leányának, Konstanciának is dédunokája... (kimutatása szerint 21. leszármazottja).²

A Magyar Történelmi Társulat közlönye, a *Századok* rövidesen szintén közölte a cikket, mintegy hitelesítve és igazolva az abban foglaltak valódiságát.³ Ezek után szinte magától értetődött, hogy Hauszmann Alajos, aki célul tűzte maga elé, hogy „nemzeti létünk elmúlt korszakainak kimagasló királyi alakjait” megörökítse, az Árpádok, a Hunyadiak mellett a Habsburgokat tartotta erre méltónak, utóbbiakat a nemzeti királyok sorába emelve.⁴ Az új épületekben, illetve szárnyakban egy-egy, építészetileg is központi elhelyezésű terem e kiválasztottak dicső tetteinek megjelenítésére szolgált, mégpedig a korszakra jellemző művészeti stílusban tervezett teljes belső berendezéssel és képzőművészeti díszítéssel együtt. Eszerint a Szent István-, a Hunyadi Mátyás- és a Habsburg-terem a romantikus historizálás jegyében született. A korabeli modern felfogás itt nem jelenhetett meg. A *Budapesti Hírlap* magát meg nem nevező cikkírója szerint „a király nem tűr meg házában semmiféle szecessziót. Itt minden szolid, izléses, finom...”⁵ Hiszen – legalábbis ezt állítja – „szecessziós díszlet impozánsat és fényeset abszolút alkotni nem lehet”.⁵ Így nagy valószínűséggel tévedésen alapult az *Új Idők* 1896 végén felröppentett híre, mely arról értesítette az olvasókat, hogy